

L-91
L-238
263

Muhfuz

tehwsemimes
aprakstischauna

un

daschi peelikkumi ihsumâ sanemti.

Ar weenu landfahrti.

QDe

C
Nº 265.

teh̄wsemmes aprakstischiāna

im

daschi peelikkumi ih̄sumā sanemti.

1 8 5 9 1 8 5 9

— — — — —
vēlētāk mācījotām mācījotām ih̄sumā sanemti
— — — — —

— — — — —
vēlētāk mācījotām mācījotām ih̄sumā sanemti

Grahmatina

preeksch skohlahm un mahjahm.

Tr weenū sandkahrti.

— — — — —

Telgawā,

pee G. A. Reyhera, grahmatu pahrdeweja.

1 8 5 9.

Vija Lāča Latv. PSR
VALSTS BIBLIOTEKA

83-

24.669

0303048853

Bri h w d r i k k e h t
pebz tahm-eeksh likkumeem nosyreeestabm finnahm.

Rīhgā, 28tā Jundi 1858tā gaddā.

Dr. C. E. Napieršky,
driskejamu grahmatu pahruhoktajš.

Gedruckt bei J. & S. Steffenhagen und Sohn in Mītāu. 1859.

Kursemme.

Kursemme īateekahs: seemelōs ar juhru un Widsemmi; rihtōs ar Witebskas guberniju; deenwiddōs ar Leischu semmi un Pribuschu valsti; un waklāds wīsgarram atkal ar juhru.

Leelumā winna isness 500 (geogr.) □juhdseis jeb 24 tuhfst. □werstes *) un pa šcho laiku tāi 560 tuhfst. eedsihwotaji pēmahjo, no kurreem

- 1) 460 tuhfst. Latweeschi,
- 2) 45 tuhfst. Wahzeeschi,
- 3) 22 tuhfst. Schihdi,
- 4) 10 tuhfst. Pohli, pilssatōs un Augschsemme,
- 5) 8 tuhfst. Leischi, Dinaburgas kirspehlē un ap Polangu,
- 6) 12 tuhfst. Kreewi, pilssatōs un Augschsemme,
- 7) 2300 Lihbeeschi, Dundagas un Pohpes dāllā gare juhrmallu, un wairak kā
- 8) 200 Tschigganu, kas apkahrt wasajahs ūrgus mīhdami, jehrus sagdami un laudis krahpdamī.

Ne wissi ſhee ſawadi ſautini weenadā wihsē ſaru. Deewu gohda un peeluhs, bet latris pehz ſawas ihpaſchaſ tizzibas, un ſchahdas tizzibas irr kahdas 6 muhsu deewabihjigā Kursemme:

- 1) Luttera tizziba ar wairak kā 460 tuhfst. mahzelkeem,
- 2) Kattoli 56 tuhfst., jo wairak Augschsemme un Alſchwangā pē Kuldigas,
- 3) Ebreji 22 tuhfst.
- 4) Kreewi 12 tuhfst.
- 5) Raskolneeki (no Kreewu tautas) 4 tuhfst., un
- 6) Reformati masums.

*) 1 geografsiga kvadratiga (□) juhdse isness 48 kvadratigas (□) werstes.
1 □werste = 306½ puhravetas = 104½ desseitinas.

K a l n i.

Sapraschanas deht. Par kalneem mehs tohs masus schau-
rus semmes gabbalus fauzam, kas ahtri, leelu gubbu wihsé,
pahr apkahrteju widdu jeb lihdsenumu jo augstu iszellahs un kuxru
augstums tadehl katram tuhliht azzis friht; bet ja kahds weffels
plafchs semmes widdus pamasam fazellahs un tahlu jo tahlu
weenā augstumā steepjahs, tad mehs winna augstumu nebuht
nemannam un tapehz labpraht wiffus klaus lihdsenumus par
semmeem turram. Tatshu pee kalnu mehrofchanas mums arri
katra lihdsenuma augstums wehrā jaleef, jo kad no diweem weena-
deem kalneem weens augstā un ohtris semmā widdū atrohdahs,
tad ta pirma kalna wirsgals augstaku stahwehs, neka ta ohtra.
Tadehl kalnu wirsgallu augstumus weenu ar ohtru gribboht fa-
lihdsinah, mums ne wis katriis no fawa apkahrteja widdus,
bet wissi no weenlihdsigas gruntes lihds tschuffuram jamehro;
un schi weenlihdsiga grunte irr juhras uhdena lihdsenums, kas
pa wissi muhsu semmes lohdi weenā augstumā stahw. Tapehz
arri wissi kalmi un semmes augstumi schinni grahmatinā no juh-
ras wifsus rehkinati. To wehrā likdami muhsu lassitaji nebrih-
nefes, tapehz daschi kalmi, kas teem lohti augsti islikkahs, tat-
shu schē semmaki rehkinati pahr zitteem dauds masakeem no is-
flattes: tee pirmee, kautshu gan paſchi deesgan prahwi buhdami,
stahw semmā widdū, tee ohtri turpretti, paſchi semmi buhdami,
augstā widdū, zaur ko arri winna wirsgals augstaku pahr juhru.

Lai gan no augsteem kalneem kursemme naw ko runnah, tatshu gaddahs arri weetahm widdi, kas lihds 600 pehdas aug-
stumā pahr juhru iszellahs. Schē nu gribbam tohs paſchus
mums peeschkirtus kalnu widdutschus un winnu augstumu ihpa-
ſchi apluhkoht, un eefahksim no

Augſchsemmes (Oberland), fur wirspus Dinaburgas kahds
kalnu strehkiis no Leifcheem wellahs eekschā un starp Daugawu,
Remmumu un Leeluppi, abjās pussēs no schahm upju eelejahm
pawaddihts, takaki prett seemeem steepjahs, arween jo sem-
maki noslihkdams. Illukstes dalla irr ta augstaka schinni kalmu
strehki, weetahm lihds 500 p. pahr juhru, un bes tam ihsti ne-
lihdsena, lohti kalmaina un lejaina; bet tapehz arri ar dauds
dabbas jaukumeem apdahwinata. Ar stalteem, kupsleem kohkeem

apauguschi kalnu galli un starp winneem jaukas, glihti un ruhpigi apkohptas eelejas ar dauds dijhaneem esereem (p. pr. Siventes, Meddum, Lauzes un zitteem) scho widdu lohti puschko. Kohschuma dehl te ihpaschi peeminneim gresnu Tabor-kalnu pee Daugawas mallas, us kurra tahlu jo tahlu to apkahrtejo gabalu pahred; Sventes jaukus kalnus; dīslu Sufjejas eeleju ar dauds jaukeem esereem, no kurreem Sufjejas uppe zellahs; un kohschu Wilkuppes leju starp Affareem un Gahrseni.

Sehrpils dalka paleek jo lihdsenaka, leeli purwi un meschi tur tahlu jo tahlu steepjahs, zeeta faufa semme fallu wihsē pahr scheem purweem fazellahs un retti kalnu galli stahwu un brangi augstu no winneem isschaujahs, kā p. pr.

Spehrjahn kalns, us kurra tahlu tohs apkahrtejus tumschus meschus un tufschus pohsta purwus pahred un

Pils kalns, abbi netahl no Sunnaktes basnizas; stahwu iszeldamees Sillais k. pee Pilskes muishas; smukki appalschs Sudraba k. netahl no Sehrpils basnizas;

Ohrman k. (513 p. augsts) pee Saukes basnizas;

Arbidan k. (413 p.); un

Grebka jeb Gribbula k. (420 p.) pee Sezzes. No Sezzes fchis kalnu widdus fahk jo wairak noslihkt Wezzas muishas (Neugut). un Baldochnes kirspehles un tik pee Baldochnes wehl prahws

Zepliht jeb Schmugaulu kalns iszellahs us Keklawas krasta.

No turrenes nu eetohpam leelā semmā lihdsenumā, kurra widdū Jelgawa stahw un kas pee fchi pilssata tik 15 pehdas pahr juhru augstaks. No Jelgawas prett deenwiddeem tas pamahm fazeldamees wehl steepjahs labbu gabbalu Leischōs eekschā. Leeluppe ar fawahm dauds masahm uppehm tekk ihsti pa paschu fchi klajuma widdu, peeschkire tam spirgtu rassu un darrq to warren augligu, ka kweeschi papillam aug un wissa zitta labbiba un faknes un dahrfa augli padohdahs. Bet kad no Jelgawas tahla prett seemeleem staigajam, tad drihs atsneedsam leelas purwa un filla weetas, wisswairak prett Bahbit eseru, kur tas leelais tihrels pleschahs.

No Jelgawas prett walkareem dīslaki Kursemme eekschā dewusches useijam attal daschu augstu widdu, weetahm 500 p.

pahr juhru stahwoschu. Tà weens jo augsts kalnainsch un lejainsch strehkis pußsappalifki steepjahs no Sebru esera un Slaguhnes us Pehterwaldi, Ihli un Leel-Alzi, kur tas brangi augstu iszestahs un tad dohdahs tahtak us Sirmeli, Jaun- un Wezz-Swahdi un Lemseri. Tee augustakee kalni schinni strehki irr: Lapschu kalni pee Leel-Alzes mohzitaja muischas, Bitscha birse un Sudraba f. pee Kerklina esera. Tai prett scheem augstumeem semmà widdù starp Sebru un Beezeres esereem un Leel-Alzi atrohdahs leeli purwi un daschi brangi eseri, no kurreem tas prahvakais Aluz-esers. Ahrpuffe schis kalnu strehki prett deen-widdeem un wakkareem ahtrakti nokriht; prett seemeleem un rihtem turpretti tas steepjahs plattumà, pamasahm semmaku noslihkdams un ihpaschus kalnu sarrus no fewis islaisdams. Tà weens sars steepjahs no Leel-Alzes pahr Zirohli, Jauno Sessa-wu un Apgului us Dohbeli; kahds ohtris pee Kalna muischas jaukòs pakalnòs fazestahs. Bet ihpaschi japeeminn tas leelais sars, kas prett seemeleem istekk un no Saldes (Frauenburg) pahr Gaikem, Blahneem, Santi un Semmitti lihds Kandawu un Sabilli steepjahs, kur tas (ihpaschi pee Sabilles un Rendes) jaukòs Abawas krasdòs nokriht. Winna augustaka daska pee Santes Allschmu krohga isness 480 pehdas pahr juhru. Ohtrà puss Abawas schis kalnu strehki tahktaki isplefchahs gan prett Tuk-kumu, kur Milsu kalns 344 p. augsts, gan prett Talseem, kur ar kohkeem apaugufchi kalni un starp winneem dikkas lejas papillam. Zukunfta f. pee Talseem, tas augustakais no winneem, irr pahraf pahr 300 pehdahm.

Nis Wentes fazestahs pee Embohtes it brangi augsti kalni, kas fmukki ar kohkeem apaugufchi un kurre starpàs jaukas eelejas plefchahs, tà ka schis widdus tahn jaukakahm weetahm Kursemme peeskaitams. To augustako kalnu, no 590 p. augstumà, fauz par Kreewu kalnu un turra par to augustako kalnu Kursemme.

Schis kalnu strehkiis steepjahs tahktak gar Wentu prett seemeleem arween jo semmaku noslihkdams; kautschu gan pee Snehepes un Warduppes wehl Sudraba kalns iszestahs augustaki pahr 400 p. No turrenes winisch welskahs par Kurnahli un Alschwangu us Chdohli, kur dauds kalnu galli iszestahs starp

jaukahm eeleyahm un kohscheem esereem (Ohsol f. 270 p.); un tahtaku prett Wensawu noslighft semmâ lihdsenumâ.

Kursemes seemela gals pa leelakai daskai sems purwainisch un meschainisch lihdsenumâ. Tik pee Pohpes wehl iszellahs kahds mass gabbals kahdas simts pehdas augstaku pahr apkahrtejo widdu; un Dundagas dastâ peeminnami plaschi Slihteru kalni, kas sawâ augstakâ weetâ pee Slihteru muishas 180 p. it stahwu prett juhru nokriht un tapehz kuggineekeem labbi pasihstami.

U h d e n i.

Juhras.

Kautschu Kursemme prett wakkareem un seemleem wifsgarram ar juhru fateekahs, tatschu ohstas tik diwas Kursemme atrohdamas, Leepajâ un Wentspilli. Wezzös laikös effoht arri wehl Swehtuppe, Rohje, Irbe un Sakkes uppe par ohstahm derrejuschas, bet taggad deemschehl padauds ar smiltihm peedsihtas un fekla sawâ grihwes weetâ. Arri Wentes ohsta bij jatihri no smiltihm un jataifa dsilfaka.

Eseri.

Eseri pa wissu Kursemmi wairak fa 300, no kurreem Augsch- semmâ ween kahdi 200 skaitami, kur Meddum-, Swentes-, Subbates-, Saukas- un Wehjt-eseri tee leelakee. No zitteem Kursemes esereem ihpaschi peeminnami:

Usmas e., tas leelakais esers Kursemme, 12 werstes garfch, 5 werstes plats un 35 werstes apkahrt, un pa leelakai daskai 12 assu dsilfch. Winsch usnemm dauds uppeses un islaisch no fewis leelo Irbes uppi, kas wehl pehzak zaui Puses eseru zaui tekk. Schinni Usmas eserâ iszellahs 4 fallas, us kurrahn branga sahle aug. Ta leelaka isness 7 werstes apkahrt un tohp apdfihwota. Weena ohtra wehl tamdehl peeminnama, ka te 1727 gaddâ kahds Sakschu graff Morizs karra laikâ prett Kreewem apzeetinajahs un skanstes usmetta.

Engures e. pee paschas juhmallas, zittkahrt 18 werstes garfch un 3 werstes plats; bet taggad, kur preefsch kahdeem gad-deem winnam jaunu istekamu weetu israfka, kautschu gan naw pawiffam nolaists, tatschu lohti noplazzis un it mehrenâ fa-

ruggis. Taïs nofausinatâs krasta mallâs dauds sihtara atradda un tapehz drihs dauds schihdu fakrahjahs winnu melleht woi us-pirkt. Zitti gabbali bijuschi tik leeli, ka makfajuschi 10, 12 lihds 50 rubli. Teiz, ka effoht arri tahdu sihtar usgahjuschi, kas jau par daschadeem rihkeem un rohtahm bijis ißstrahdahts. Warribuht ka wezzöd laiköd tur labba andeles weeta bijuse.

Zittureis Dundagas dakkâ arri bij kahds prahws esers pee paschas juhmallas, ko Deewin jeb Wihdeles eseru fauza. Bet winna istekamu weetu fahka arri urbinah un rakt, kamehr schim Deewa laistam eseram par to firds apfrehjahs un winsch 1838 gaddâ pats dußnigi schnahkdams un krahkdams nosfrehja juhrâ. Arri tur kahdas nekahdas, gan warra, gan zittas leetas atradda un daschadus brescha raggus, gan fatruhduschus, gan tik prisches, ka patlabban no brescha galwas krittusches. Dauds weetas jau ohträ gaddâ pehz tam warreja apfeht un taggad tur wisszaur gan laufi, gan ptawas, ta ka tur ihsti weenu maso muishu warreja eetaisht.

Leepajas e. zittadi labbi prahws, 15 w. garfch un 2 w. plats, bet lohti feeks un stragnis. Winna plascha istekla juhrâ derr Leepajai par ohstu.

Netahl no Leepajas irr Papes esers, kas arween jo wairak issfhift un taggad pa leelakai daskai ar needrehm apaudfis. Bet mescha pihles un zitti uhdene putni te papillam. Arri labba teesa gulbju te peemahjo.

Jo prahws irr arri Durbes e., no furra Durbes uppe istekk. Wehl peeminnami Beezeres-, Kerklini-, Auz- un Sebru eseri, kas wissi augstâ widdü atrohdahs. Scheem wehl pehdigi peefkaitifim Sasmaklas- un Lubb-Eseres eserus.

U p p e s.

Gandrihs wissahm muhsu uppehm lohti dauds un daschadi wahrdi, jo pee iklatras muishas un mahjas tahs zittadi mehds nokrustiht; bet dauds arri tahdu, kam nekahda zitta wahrda now, ka tik "uppe" ween. Tapehz laudis arri retti sinn, kurn winnu uppe nahf un us kurreni ta wehl tek. Schinni grahmatinâ mehs katru uppi wisszaur ar to wahrdu nosfhimejam, kas tai gallâ pee winnas istekkas juhrâ, eserâ, woi zittâ kahdâ uppê peelskits.

I. Daugawa tekk gar Kursemmes rohbeschahm un usnemim no Kursemmes kahdas 14 masas uppeles, no kurrahm tahs leelakahs: Lauzes-, Illukstes-, Bikstes-, Sezzes uppe, Behrse un Nekkawa. (Wairak pahr Daugawu flattees pee Widsemmes.)

II. Leeluppe dabbu sawu wahrdi pee Baufkas, kur tahs diwi prahwas uppes Nemimums un Muhsa faweenojahs, un tekk no turreenes 100 werstes zaur Kursemmi, wehl kahdas 50 uppeles usnemdama. Prett juhru, netahl no Slohkas ta ee-eet Widsemmes dakkâ un garr paschu juhrmalli tezedama pehdigi is-gahschahs juhrâ un Daugawas grihwé. Muhsa un wisswairak Nemimums, no augsteem widdeem nahkdamas, lohti strauji sawâ alminainâ uppes weetâ tekk; bet pee Baufkas Leeluppê faweenojusvhahs, no turreenes tai semmâ lihdsenumâ un lesendôs kastôs it lehnam us preefschu dohdahs un tapehz ik pawaffara tohs purwainus widdus pa abbahm puffehm leeliskam pahrpluhdina. No teem leeleem mescheem pee Muhsas un Nemumuma, un winnu peetekahm Susejas un Wehsites, tapat arri Gezawas ikgaddus malkas plohesti nahk pahr Leeluppi us Zelgawu un Rihgu. No Zelgawas lihds Rihgai Leeluppe jau til dissa un platta, ka brauz ar leelahm laiwahm, bordineem un maseem dampfuggeem.

Leeluppe peetekas:

freisâ puffe:

- 1) Switte,
- 2) Seffawa,
- 3) Wirzawa,
- 4) Platthone,
- 5) Swechte ar Lehrwittes un Auz-uppi,
- 6) Slohkas u., kas pee Tuk-fuma zellahs, zaur Wal-fuma un Kangara esereem tekk, kamehr pee Slohkas eegahschahs Leeluppê.

labbâ puffe:

- 1) Garrohse,
- 2) Gezawa, kas pee Daudse-was zellahs un augsch-gallâ Girruppefaulka tohp. Winna usnemm arri leelo un maso Misses uppi.
- 3) Bahbit esera istekka.

III. Wentes uppe eesahkahs dilli Leischôs, eenahk pee Greeses Kursemme un strauja straumâ tezedama lauschahs daudse-reis starp kaska un smilts almina kraesteem, kamehr 150 werstes

pa Kursemmi tezzejuſe pee Wentspils eegahſchahs juhrā, brangu ohſtu pilſſatam peefchfirdama. Wente irr prahwa, diſhana uppe; bet weetahm ſtahwu pahr akminu lehrkſcheem nogahſda- mees, fā p. pr. pee Kuldigas Rumbā, 6—8 pehdas augstu, weetahm atkal pahr ſeklumeem un fmilſchu kahpahm pluhſdama, wehl preefch plohfteem, ſtruhgahm un laiwahm ne wiffai derriga. Tapehz us Reijera pawehleſchanu gribbeja 1825 gaddā Wentu ar Dubiffas un Remama uppi ſaweenohſt un winnas uppes weetu fur waijadſigs dſillaku raft, woi kanahlus wilkt, lai warretu ſtruhgahs un leelas laivas no dſillas Leifchu un Kreewu ſemmes ar ſawu labbibas un zittu leetu ſwehtibu us Wentes ohſtu nahkt, zaur ko ſchis pilſſats iħſti buhtu zehlees. Bet deemschehl 1831 g. fcho darbu atſtahja un fā tas wehl ſchodeen gull.

Wentes peetekas.

Labbā pufſe ta uſnemm

- 1) pee Greſes Waddakſi ar Ĝeres u., kas no Ohdes esera nahk-dama zaur Kerklina eſeru teff, ar Lihkuppi un Brusuli ſaweenojahs un pee Leel-Ĝeres Waddakſe eegahſchahs.
- 2) Zeezeres uppi, kas no Zeezeres esera zellahs un pee Skrundes ar Wentu ſaweenojahs.
- 3) Sanges u. pee Nihgrandes.
- 4) Ghdes u., un
- 5) to jauku un prahwu 20 juhdsu gaxxu Abawas u. Ta iſ-zellahs pee Jaunpils purwainā widdū, uſnemm pee Irlawas Weeſatas uppi, kas no Remtes esera nahk, un dohdahs, leelu lihkumu apmeſdama, gar Kandawu un Sabilli, fur lohti jauki, gan plifki nu ſtahwi, gan beſi ar kohkeem apaugufchi krasti, uſnemm wehl Uſkuppi un Ahſuppi jeb Wilpeni un ſaweenojahs pehdigi pee Abawas muſchas ar Wentu.

Kreifā pufſe tik maſi upju ſtrauti Wentā eetek, kas ſtrauji no falneem ſemmē gahſdamees leetus laikā leeliftam iſpluhſt. Leifchōs weena jo leelaka peetekka, ko Wardas uppi ſauz un kas pee Greſes ar Wentu ſaweenojahs.

Bes ſchihm trim leelahm Kurſemmes uppehm wehl peemin-namas:

- 1) **Rohje**, kas no Wallgahles purweem un Safmalkas un Lubb-Gjeres esereem zellahs, un ar Kalku jeb Gipkas uppi sawee-nojsehs pee Rohjes zeema isgahschahs juhrâ.
- 2) **Masa Irbes uppe**.
- 3) **Discha Irbes uppe**, kam augschgallâ daschadi wahrdi, is-zellahs no Usmas esera, eet zaur Buses eseru, saweenojahs pee Rindes ar 100 werstes garru Stendes uppi un pee Disch-Irbes zeema istekk juhrâ. Ba Irbes uppi jau no pascha Usmas esera warr malkas plohesti eet.
- 4) **Ujchawas u.** (Hasau).
- 5) **Rihwes u.**
- 6) **Durbes u.** istekk no Durbes esera, saweenojahs ar Lebbe-res u., kas Alisputtei gaxram tekk, un tohp tad Sakkes u. faukta.
- 7) **Bahrtes u.** usnemm Apfchuppi un Wartajes uppi un eetekk Leepajas eserâ.
- 8) **Sweht-uppe tekk** gar Kursemimes rohbeschahm.

Kursemimes eedallischanâ.

No waldishanas Kursemme 50s wirspilsfungu aprinkos edallita un katris no scheem aprinkeem 20s pilskungu aprinkos, kas atkal masakas dakkas jeb kirspehlès noschkirti, ta ka pa wiffahm lohpâ 34 waldishanas kirspehles isnahk. Prohti schahdâ wihsë:

I. Jelgawas wirspilsfunga aprinkis dallahs:

- 1) **Dohbeles pilskunga aprinki** ar Jelgawas-, Dohbeles-, Mescha muischas (Grenzhof) un Sohdus- (Sessau) kirspehlehm, un
- 2) **Bauskas pilskunga apr.** ar Bauskas-, Cezawas- (Ekau), Wezzas muischas (Neugut) un Baldohnes kirspehlehm.

II. Sehrpils wirspilsfunga aprinkis dallahs:

- 1) **Taunjelgawas** (Friedrichstadt) pilskunga apr. ar Sehrpils-, Nerretas- (Nerst) un Aliskraukles- (Ascheraden) kirspehlehm, un
- 2) **Illukstes pilskunga aprinki** ar Dinaburgas- un Augsfhemmes (Ueberlauz) kirspehlehm.

III. Tukuma wirspilskunga aprinkis schkirkahs:

- 1) Tukuma pilskunga aprinki ar Tukuma-, Jaunpils- un Aluzes kirspehlehm, un
- 2) Talsu pilskunga aprinki ar Kandawas-, Talsu- un Ahrlawas kirspehlehm.

IV. Kuldigas wirspilskunga aprinkim peekriht:

- 1) Kuldigas pilskunga aprinkis ar Kuldigas- un Sal- des (Frauenburg) kirspehlehm, un
- 2) Wentspils pilskunga aprinkis ar Wentspils-, Pilte- nes un Dundagas kirspehlehm.

V. Aisputtes wirspilskunga aprinkim peederr:

- 1) Aisputtes pilskunga aprinkis ar Aisputtes (Ordens- Hasenpoth), Klohster-Aisputtes (Piltens-Hasenpoth), Sak- kalejas-, Alschwangas-, Walteku pils (Neuhausen)-, Em- bohtes-, un Gramdes kirspehlehm, un
- 2) Grohbines pilskunga aprinkis ar Grohbines- un Durbes kirspehleimi.

Pilsfati.

Ar dauds un leeleem pilsfateem Kursemme pa fcho laiku gan newarr leelitees, tapehz tee paſchi 11 maſi japeeminn:

- 1) Jelgawa ar 23 tuhfst. eeds., Kursemmes wirspilsfats, kurrā winnas gubernatoris (Civil-Gouv.) un augstakas teefas pee- mahjo. Ihpaschi wehl japeeminn gimnasijas skohla un Steffenhagena drukkas nams, no kurra jan dascha derriga grahamata laudis nahkuſe.
- 2) Bauska ar 2300 eeds.
- 3) Jaun-Jelgawa (Friedrichstadt) ar 1600 eeds.
- 4) Jeklaba meests ar 3500 eeds.
- 5) Tukums ar 3000 eeds.
- 6) Kuldiga ar 4500 eeds.
- 7) Wentspils ar 2300 eeds.
- 8) Piltene ar 1100 eeds.
- 9) Aisputte ar 2330 eeds.
- 10) Leepaja ar 10 tuhfst.- eeds.
- 11) Grohbine ar 1200 eeds.

Bes scheem pilsfateem wehl 6 Krohna meesti :

Dohbele ar 200 eeds.

Kandawa ar 500 eeds.

Sabille ar 400 eeds.

Talſi ar 1000 eeds. un

Durbe ar 150 eeds.

Salde (Frauenburg) ar jau 20 nammeem un 100 eeds.

Un dauds tahdu meestu, kas pee muischahm peederr. Tee leelakee no scheem irr:

Illukste ar pahraf pahr 1000 eeds.

Schenberge ar 100 eeds.

Polanga ar 650 eeds.

Wezza Subbate ar 400 eeds.

Tauna Subbate ar 300 eeds.

Sasmakka ar 1100 eeds.

un dauds prahwas flobbodes Augschemmē. —

Muischas (leelas) fasfaitidami atrohdam 698, kohpā ar wairaf kā 22 tuhfstoschahm fehtahm.

No schihm muischahm peederr:

516 muischnekeem un zitteem (dfimtas muischas);

175 krohni;

5 ritterschafstei, prohti: Grendshi, Islawa, Degahle,

Snajju m. (Friedrichsberg) un Abawas m., un

2 pilsfateem, Telgawai un Leepajai.

Bes tam wehl:

95 Luttera mahzitaja muischeles;

12 Kattolu mahzitaju muischeles;

27 Krohna meschakungu muischas;

17 Krohna meschjunkuru muischeles;

17 zittas krohna muischu ewehleschanas un dahlwinafchanas;

7 brihwahdschas Kuldigas kirspehlē: Kohnini, Blifki, Seemeli, Kallezeems, Saufsgalli, Draggojni un Weefalgas; kohpā kahdas 33 mahjas (fehtas) un 3 meschafargu mahjas. Schee Kohnini, taggad kahdas 400 dwehfelles, no fenn laikeem (1320 g.) fawas brihwesibas eedabbiujuschi;

2 brihwas arraju mahjas Tulkuma kirspehlē.

Widsemme.

Nohbeschas. Seemelös Iggauu semme; rihtös leelais Peipus ejers un Pleskawas gub.; deenwiddös Witebskas gub. un Kursemme, un wakkarös juhra.

Widsemme ar fawahm fallahm (no kurrahm Sahmu falla ta prahwaka 47 □ juhds.) un ar faweeem leeleem esereem kohpā 880 □ juhdses leela ar gandrihs 880 tuhfst. eedsihwotajeem, no kurreem:

Latweefchi 365 tuhfst.,
Iggauu 410 tuhfst.,
Wahzeefchi 65 tuhfst.,
Kreewi, Rihgā ween jau 20 tuhfst.,
Sweedri 450 us Ruhnas fallas,
Pohki 5 tuhfst.,
retti Pinni, un
1000 Schihdu, tik Rihgā un Slohka.

Sawadas tautas — fawadas tizzibas. Luttera tizzibai peekriht 710 tuhfst. (Schē irr arri peeskaitita brahlu draudse [Herrnhuter] ar labbu teesu mahzefku);

Kreewu tizzibai wairak kā 148 tuhfst. (Kreewi, Iggauu un Latweefchi);
Kattoli irr kahdi 4300;
Reformati ne wiffai dauds;
Schihdeem irr weena sinagoge Rihgā.

K a l u i.

Wissa Widsemmes seemela pufse irr plafchs, seims un purwainsch lihdsenums, kas knappi lihds 200 p. pahr juhru iszeflahs. Tik diwi schauri kalmu strehki tur steepjahs no Iggauu semmes prett deenwiddeem, weens no Weisenschteines pahr Willandi us Walmarie un Limbascheem, nekur augstaks nebuhdams pahr 400 p.; ohtris no Lajus muischas pahr Lehrpattu us Werro pilfsatu, pee Odenpas muischas 600 p. augstu iszeldamees. Walmares dallā abbi kalmu strehki faweenojahs un jo wairak isplestdamees aispilda gandrihs wissu Widsemmes deenwiddus dallu, bes ta semma kla-

juma gar juhmalli un Daugawas appakfchgallâ. Tâ tad Widsemes deenwiddus pufse augstaka par seemela pufsi, un winnas rihta daska augstaka par wakkara dasku, kalabb arri Widsemes deenwiddus rihta pufse friht tee augstakee kalnu widdutschi. Schee kalnu widdi plafchi un tahti weenâ augstumâ steepjabs, kadeh tohs par plattkalneem faulkim. Starp scheem plattkalneem atkal dauds gan masas, gan klajas lejas pleschahs, no kurrahm tahs plafchahs ap Peipus, Wirzjerwa un Burtneeka leeolem esereemi. Arri daschas uppes few daskas plafchahs elejas isgrausufchahs. No Widsemes plattkalneem ihpaschi peeminnami:

- 1) tas widdus ap Odenpas muischu, Tggauu daskâ, fur tee augstakee kalnu galli iszettahs gandrihs lihds 800 p., par prohwı:

Masaais Munnameggis 770 p.

Renards 660 p.

Meggaste meggis 640 p. augsts, un wehl zitti semmaki. Tehryattas basnizas kalns (Domberg) 220 p. augsts, arri schim kalnu strehkim peekriht. Schis kalnu widdus zaur kahdu plafchu eeleju atschkirts no

- 2) Hahnmuishas un Laizeenes augsteem plattkalneem, kurru augstakee kalni irr:

Leelais Munnameggis 1000 p. augsts,

Vella kalns 850 p. pee Oppekalnes jeb Laizeenes un wehl zitti semmaki.

Schis kalnu strehklis welkahs no Hahnmuishas tahtaki prett deenwiddeem, fur tas

- 3) starp Gauju un Daugavu pleschahs plattumâ, brangi augstu fazeldamees. Ihpaschi kalni te irr:

Gaisin kalns 970 p. netahk no Westenes,

Nesaules k. 880 p. pee Ohlu muishas,

Bahku k. 860 p. pee Lubejas,

Klehts k. 840 p. pee Mehules,

Spirru k. 820 p. pee Westenes,

Elkas k. 810 p.,

Slapjum k. 770 p. pee Raunas pils, un bes scheem wehl dauds zitti masaki.

- 4) Tas widdus ap Willandes pilsfatu (Fellin) irr lohti
fahnainfch un lejainfch, un tee augstakee kalni tur iszefahs
lihds 400 p. augstu. Schis kalnu strehkis tahaki prett
deenwiddeem steepdamees ais Burtneeka esera no jauna jo
augstu fazefahs
5) starp Limbascheem un Walmari. Tee augstakee kalni
schè irr:

Sillais kalns 400 p. augsts, netahl no Walmares,
ko wezzös laikös laudis par fwehtu turreja un taggad
wehl daschi mahnutizzigi gohda;
Zehsu kalns 380 p. pee Augstrohses;
Mahlu kalns 275 p. netahl no Lehdurgas;
Bau-kalns 270 p. pee Straupes.

Schim kalnu widdum peekriht arri tahs jaukas, stahwas
krastu weetas pee Turraides, kas lihds 300 p. augstas.

Ihpaschi wehl peeminnami tee diwi grants kangari pee Roh-
pascheem, paschâ leela purwa widdù, us furxem diwi leelzelli
wedd, Lubahnes un Bleskawas zelsch. Tas leelakais kangaris
irr juhdsi garfch un 14 affis augsts un wirspuffe 9 affis plats;
tas masais 3 werstes garfch.

U h d e n i.

Juhras.

Masa juhra jeb Rihgas juhras lihkums, kas Widsemmes
wakkara rohbeschas apskallo, tai peeschkix trihs ohstas, Rihgas,
Pehrnawas un Arensburgas (Sahmu semmē) ohstas. Bet
fchiks trihs arri tahs weenigahs Widsemme, kur jo leelaki fuggi
warr pee-eet; wissur zittur juhramalla pa juhdschm fekla un fmil-
taina un tik ar masahm laiwahm peeetama.

Eser i.

Ar esereem Widsemme lohti fwehtita, winnu skaitlis eet
pahraf neka tuhftohts; tapehz te tik tee leelakee un wehrâ lee-
kamee peeminnami.

- 1) Bahbit esers, netahl no Slohkas, brangi prahws, 13
werstes garfch un 2—3 w. plats, ar needrehm un sahlehm
apaudsis un tapehz fwehtichts ar daschadeem uhdens putneem.

- 2) **Juglas e.** (Jägel) pee Rihgas, 5 w. garſch un 2 w. plats, zaur Meldru uppi ſaweenohcts ar
- 3) **Kihschu eseru**, kas 7 w. garſch un 4 w. plats.
- 4) **Baltais esers**, netahkt no turreenes, iſtekk Meldru uppē.
- 5) **Lubahnes e.**, starp Widſemmes un Witebſkas gubernijahm, 14 w. garſch un 9 w. plats, no kurra Niweeke iſtekk.
- 6) **Allukſnes e.**, 5 w. garſch un tik pat plats, 600 p. augſtā widdū pahr juhru.
- 7) **Peipus e.**, pee Widſemmes rohbefchahm, tas leelakais esers muhſu gubernijas. Winna ſchairs widdus, kas weetahm tik 2 w. plats, winnu pahrdalla diwās daffas, no furrahm ſeemeka daffa, tas ihſtais Peipus e., 75 w. garra un ſawā plattakā weetā 45 w. platta. To deenwiddus daffu ſauz par Pleskawas eseru, kas tik 38 w. garſch un nekur plattaks naw pahr 18 werſtehm. Peipus esers lohti ſwehtihcts ar daschdaschadahm gahrdahm ſiwiham.
- 8) **Wirjerw esers**, Iggauu daffa, prahws esers, 33 w. garſch un 11 w. plats, kur arri ſiwi papillam.
- 9) **Burtneeku esers**, 11 w. garſch un 5 w. plats, no kurra prahwa Gallazzes uppe iſtekk.
- 10) **Bahnusch-esers** (Kudling).
- 11) **Allohkſtes**, un
- 12) **Peebalgas esers**, abbi pee Wezz-Peebalgas.

U p p e s.

I. **Daugawa**, muhſu leelaka uppe, iſzeſſahs no kahda esera Waldaja kāluoſs, tahtu Kreewu ſemmē un ſaweenojahs wehl ar daschahm brangahm uppehm, famehr pee Warnowitscha atſneids Kurſemmes rohbefchas. Tahtaki pee Lihku muſchhas (Stabliten), kur Niweeke Daugawā eegahſchahs, ta apfweizina arri Widſemmi un no ſawa eefahkuma 140 juhdſes notezzejuſe eegahſchahs pee Leijas ſkanſtes ar 2 iſtekkahm juhrā, no furrahm weena ar fmiltihm preedſihta. Winnas dſillums naw weenads, weetahm pa waſſaru ta tik 2 pehdas dſilla, weetahm atkal irr wiſſaufſakā laikā wehl lihds 30 p. dſillas dſelmes. Pawaſſari ta lohti uſ- pluhſt un wiſſur papillam dſilla. Arri no plattuma ta naw neeka

Tehwem. apraſt.

Vilja Lāca Latv. PSR

VALSTS BIBLIOTEKA

83-24669

straume, un pee Rihgas isness 255 assis pahri. Tapehz pa winnu arri dauds laiwas un struhgas brauz, no dīllas Krewu semmes prezzes us Rihgu wsdamas. Bet dauds weetās laiwinnekeem leelas gruhtibas un mohkas zellahs no feklumeem un ahtreem lihkumeem, kur straume rinkī gresschahs; wisswairak tatschu teem jabihstahs no kehrfscheem jeb tahlahm weetahm, kur uhdens ahtri nokriht un lohti strauja straume irr. Jau augschgallā, kur ta zaur Krewu semmi tekk, tahlas weetas gaddahs, bet te tik tahs gribbam peeminneht, kas muhsu semmē friht un preeksch mums jo wairak wehrā leekamas. No Dinaburgas lihds Jehkaba meestam tik masas straumes gaddahs, bet nu nahf tas gruhtakais gabbals starp Jehkaba meestu un Dahles fallu, kur kahdas 50 bihstamas weetas flaita, no kurrahm ihpaschi wehrā leekamas Gruhbe pee Lihkuma muishas, dauds kehrfschi ap Sehryilli, Krustlihums pee Stukmannu muishas, Keggums netahf no Leelwahrdes un Rumba netahf no Sallaspils.

Labbā puſſe, jeb no Widsemmes, Daugawa usnemm no tahn leelakahn fchihls uppes:

- 1) Aliweeksti, kas no Lubahnas esera istekk, wehl ar dauds zittahm masahm uppehm faweenojahs un brangi platta un dīlla irr, kadeht arri pa winnu pawassarōs dauds plohsti eet us Rihgu ar labbibu, linneem un balkeem no apkahrteja widdus;
- 2) Behrī pee Kohkness;
- 3) Ohgres uppi, kas netahf no Ikschilles Daugawā istekk; un
- 4) Kihschu esera istekku, kas ihfa, bet lihds 100 assihm platta.

Behz Daugawas ta leelaka uppe Widsemme irr:

II. Gauja, kas no Allohlstes esera pee Peebalgas iszeldamahs leelā rinkī tekk zaur Widsemme, dauds masas uppes usnemdamā un 250 w. tezzejuſe isgahschahs, netahf no Daugawas grihwes, pee Sahnkaules (Zarnikau) juhrā. Kautschu gan ta deesgan platta un pa leelakai dallai arri dīlla, tatschu atkal dauds fehklumu un lohti strauju weetu dehf ta ne wissai geld preeksch leelahm laiwahm; tik ar plohsteem dauds malkas, balku un mastu kohku eet pa winnu us Rihgu.

Gauja usnem m:

freisā pūfē:	labbā pūfē:
Valsī,	Tirsi pee Leijas m. (Nahof),
Wihju,	Melluppi, un
Rauni, un	Brasles uppi.
Ammat uppi.	

III. Salazzes uppe istekk no Burtneeku esera un starp stah-weem kraasteem strauji dohdahs us juhru. Pawaffari ta stipri uspluhst un tad pa scho uppi dauds maskas un dehlu ar plohs-teeem nahk lihds juhramalli un tohp pa juhru us Nihgu westi. Burtneeka eserā eegahschahs Seddes un Ruhjes uppe.

IV. Behrnawas uppe iszeflahs Iggauu semmē un katrā gabbalā fawadi tohp faukta, kamehr ta pee Behrnawas pilssata juhrā isgahsdamees Behrnawas wahrdu dabbu un fawā grihwes weetā pilssfatam par ohstu derr. Bet fekluma dehl tik massi kuggi warr eenahkt ohstā un leeolem japaleek preefch enkura juhrā. Pawaffari, kad Behrnawas uppe uspluhst, dauds maskas, balsku un dehlu nahk no apkahrteja, ar leeolem mescheem fwehtita wid-dus us Behrnawas ohstu un tohp no turreenes ar kuggeem tah-laki westi.

V. Emmas uppe, Iggauu dastā, iszeflahs no Swehta esera, usnem m wehl kahdas masas uppeles, arri Mehtras uppi, kas garr Walkas pilssatu tekk, un eegahschahs tad Wirzjerw eserā. No fchi esera ohtrā gallā atkal istezzedama ta eet pa lee-lakai dakkai starp purwainahm uppmalahm, tekk zaur Tehrpatas pilssatu un pehdigi eegahschahs leelā Peipus eserā. No Wirz-jerw lihds Peipus esera ta 100 w. garra un arri taïs feklakas weetās 5 pehdas dsilla; tapehz pa scho gabbalu brauz ar leelahm laiwahm, kas labbibu, linnus un brandwihnu wedd. Arri siwis taï daschdaschadas un papillam.

Winnas peetekas irr:

freisā pūfē:	labbā pūfē:
Pedde,	Elwa jeb Allila, un
Laiwa,	
Amme.	Aja.

Widsemmes eedallifchana.

Breefsch semmes pahrwaldishanas un teesu leetahm Widsemmi eedalla: 1) Latweefchu un 2) Iggauu dakkâ; abbas dakkas atkal aprinkös, aprinkus bruggmeisteru teesâs (Ordnungsbezirke) un schihs pehdigi kirspelhös. Prohti tå:

I. Latweefchu dakkai peekriht:

- 1) Rihgas aprinkis ar Rihgas un Walmares bruggmeisteru teesahm; kohpâ 35 kirspelhös, un
- 2) Zehsu aprinkis ar Zehsu un Walkas bruggmeisteru teesahm; kohpâ 29 kirsp.

II. Iggauu dakkai peederr:

- 3) Tehrpatas aprinkis ar Tehrpatas un Werro bruggmeisteru teesahm; kohpâ 24 kirsp.
 - 4) Behrnawas aprinkis ar Behrnawas un Willandes (Fellin) bruggmeisteru teesahm; kohpâ 18 kirsp., un peektais aprinkis irr:
 - 5) Sahmu falla ar weenu bruggm. teesu un 14 kirspelhlehm.
- Tå tad isnahk 5 aprinki ar 9 brugg. teesahm un kohpâ ar 120 kirspelhlehm.

Basnizas leetâs draudschu eedallifchana kirspelhös drusku sawada, jo daschas masas teesâs-kirspelhös kohpâ faweenotas un pee weenas basnizas walts jeb draudses peederr. Prohti tå:

Rihgas (basnizas) teesa (Sprengel)	ar	18	kir.
Walmares	"	"	" 13 "
Zehsu	"	"	" 16 "
Walkas	"	"	" 12 "
Tehrpatas	"	"	" 7 "
Werro	"	"	" 17 "
Behrnawas	"	"	" 9 "
Willandes	"	"	" 8 "
Sahmu fallas	"	"	" 14 "
Rihgas pilssata ihpaschs peederrumis (Stadtpatrimonialgebiet)	ar	. .	4 "

kohpâ 118 kirsp.

Dascham labbam warbuht buhs pa prahtam, kad tafs fir-spehles Latweefchu dallâ tê ussîhmesim.

- 1) Rihgas basnizas teefai peekriht: Slohkas, Skanstes, Doh-les, Ikschilles-Sallaspils, Leelwahrdes, Ahdaschu, Roh-paschu ar faveenotu Sillzeema b. (Allasch), Mahrpils (Lemburg), Nihtaures, Krimmuldes, Turraides, Siggul-des, Pehteruppes, Suntaschu, Jaunpils (Jürgensburg), Maddaleenes (Sissegal), Alskraukles (Ascheraden) un Koh-nesses firspehles.
- 2) Walmares basnizas teefai: Straupes (Roop), Ummurgas (Ubbendorf), Dikkeles, Rubbenes (Papendorf), Walmares, Limbaschu (Lemsal), Leepuppes (Pernigel), Leel- un Mas-Sallazzes, Allohjes (Allendorf), Mattihfa, Burtneku un Ruhjenes firspehles.
- 3) Zehfu basnizas teefai: Zehfu (Wenden), Ahraifchu, Rau-nas (Ronneburg), Dsehrbenes, Kalznavas, Laudohnes, Lubahnes, Behrsaunes, Lasdohnes, Zehswaines (Sess-wegen), Leeseres, Wezz- un Jaun-Beebalgas, Leepkalna-Westenes (Linden und Festen), Chrgles (Cila) un Skuje-nes firspehles.
- 4) Walkas basnizas teefai: Tirses, Gulbenes (Schwaneburg), Alluknes (Marienburg), Laizeenes jeb Oppekalna, Gau-jenes (Adsel), Palzmares, Smiltenes, Trikkates, Chwe-les (Wohlfahrt), Chrgmes, Walkas un Luggaschu (Luhde) firspehles.

Pilsfati.

Widsemmê tik 10 pilssati, prohti:

- 1) Rihga ar 75 tuhfst. eeds., Widsemmes wirspilsfats, kurrâ muhju general-gubernators peemahjo un Widsemmes aug-stakahs teefas atrohdahs. Rihga jau no wezzeem laikeem leels andeles pilssats. Taïs pehdejâs gaddu defmitâs zaurzaurim ikgaddus 1400 fuggi eenahza un isgahja no Rihgas ohsta, lihds 16 miljoneem rublu wehrtibâ prezzes iswesdami un lihds $5\frac{1}{2}$ milj. rublu prezzes eevesdami. Struhgas un skutkas ik pawaffarôs kahdas 6—800, un isdewigôs gaddôs lihds 1000 nahk pa Daugawu us Rihgu. Kad dsel su zelsch no Rihgas lihds Dinaburgai nahks gat-taws, tad teefcham Rihgas andele wehl jo wairak zeltees.

- (Ja buhtu schinni masâ grahamatinâ ruhmes, tad dauds
kas wehl buhtu no Rihgas stahstams).
- 2) Walmare ar 1250 eeds.
 - 3) Limbaschi (Lemsal) ar 1100 eeds.
 - 4) Zehfis (Wenden) ar 2000 eeds.
 - 5) Walka ar 1700 eeds.
 - 6) Tehrpata ar 13 tuhfst. eeds.
 - 7) Behrnawa ar 5500 eeds.
 - 8) Willande (Fellin) ar 2600 eeds.
 - 9) Werro ar 1400 eeds.
 - 10) Arensburga us Sahmu fallas ar wairak ka 2500 eeds.

Bes scheem pilsfateem wehl retti meestti, kà:

Slohka ar 400 eeds.

Ruhjene un

Oberpahle ar wairak ka 500 eeds.

Muisch a s.

Widsemme ar Sahmu fallu kohpâ skaita 983 muischas, no
luxrahm:

144 krohna muischas, un

839 muischas, kas muischneekem un zitteem peederr.

Widsemme ween, bes Sahmu fallas, irr

851 muischas, ar 39 tuhfst. mahjahm (sehtahm) un kohpâ
7620 arkleem semmes (Haken);

3 no schihm muischahm irr katra pahraf pahr 50 arkl. leela,
prohti: Raunas pils ar 54 arkl. un 1870 wihr. dwehf.,
Wezz-Peebalga ar 54 arkl. un 2800 wihr. dwehf., Wezz-
Anze ar 51 arkl. un 1750 wihr. dwehf.;

6 muischas (Versaune, Smiltene, Oberpahle, Rabbala,
Tawasta un Roppine) ar 40—50 arkl. katra;

14 muischas (Mas-Sallazze, Walmares m., Laudohne, Lu-
bahne, Renka, Jauna Peebalga, Awinorme, Sagnizze,
Aja, Krustapils (Neuhausen), Karole, Abija, Willan-
des m. un Woifelke) katra ar 30—40 arkleem semmes.

43 muischas — 20 lihds 30 arklu semmes leelas

214 " — 10 " 20 " " "

242 " — 5 " 10 " " "

329 muischas katra masak kà 5 arklu leela.

Iggauu semme.

Rohbeschas. Nihtōs Pehterburgas gubernija; deenwiddōs Peipus esers un Widsemme; wakkārōs un seemelōs juhra. — Iggauu semme ar wiffahm peederrigahm 70 masahm fallahm kohpā 375 □ juhds. leela ar 295 tuhfst. eedshwotajeem, no furreem:

264	tuhfst.	Iggauu,
15	"	Wahzeefchi,
10	"	Kreevi,
5	"	Sweedri, un kahdi
retti	Pinni	Rehwele.

Bes Kreeweem irr gandrihs wissi Luttera tizzigi; Rattoku un Reformatu irr masums.

K a l u i.

Iggauu semme, pa leelakai dalkai weenā augstumā buhdama, irr kohti lihdsena un pamasam un nemannoht noslihfs no sawa augstaka widdus us wiffahm pusehdm. Tik prett seemekeem ta pee paschas juhras it stahwās, 80—200 p. augstās kalku flints seenās nokriht, kurru appakshpuffe weetahm wehl juhras wilni kaufdami puttū puttās prett flinti gahschahs, weetahm jau plawas un gannibas, woi fmilshu strehki starp stahwahm flintihm un juhru steepjahs; kamehr us augstas krasta mallas gan jaufi koplī kohki lihgojahs, gan plifki fmilts un purwa klapumi pleschahs. Sawā augstaka widdū Iggauu semme iszeflahs lihds 500 p. pahr juhru (p. pr. Emno-meggis 516 p.) bes ka no ihsteem kalneem kas buhtu redsams. Kalnu wihsē jo augstaku pahr apkahrteja widdu stahw

Ebbaser meggis 450 p. pahr juhru jeb 150 p. pahr sawu grunti jeb apkahrtejo widdu, ko Iggauu zittkahrt par sivehtu turreja un gohdaja;

Rehweles stahws basnizas k. (Domberg) 140 p. un tee trihs Sillee kalni (290 p.) pee Waiwaras basnizas netahl no

juhrallas, kas luggineekeem labbi pasihstami. Bes tam dauds grants gruwechu pakalni dambju un waltu wihsé zaur semmi steepjahs.

U h d e n i.

J u h r a s.

Iggauu semmei irr lohti dauds masi juhras lihkumi, kas dsilli semmē eekschā steepdamees tai teizamas ohstu weetas pefchixx. Tē tik kahdas pahri no tahm leelakahm peeminnesim:

Rehweles karra luggu un andeles ohstu, ko par to labbako schinni juhrā (Ostsee) flawe; un Baltischportes brangu ohstu.

E s e r i.

Eseru gan naw masums, skaita kahdus 400, bet wissi wianni masi un purwu widdōs, kas arween jo wairak aisaug; tapehz tē tik usfishmefim

Terkel eseru pee Rehweles, kas jo prahws un Rehweles pilssfatam labbu uhdeni peegahda.

No Peipus esera Iggauu semmei arri weens gabbals peekriht.

U p p e s.

Täpat upju Deewa svehtiba bet arri wiffas masas ween. No tahm leelakahm jo wehrā leekamas:

1) Kassarjas uppe, 90 werstes garra un deesgan platta un dsilla, bet tekk zaur purwaineem, neaugligeem widdeem, kur orri meschu masums un tapehz plohsteem un laiwahm naw nekas weddams.

2) Narwas uppe, kas no Peipus esera iszessahs, garre Narwas pilssatu garram tekk un pehz 70 werstes garra zetta eegahschahs juhrā. Schi irr ta weeniga uppe Iggauu semmē, kas preefch leelahm laiwahm un maseem fugeem deesgan dsilla un platta un tapehz prezzes weschanai, fuggofchanai un andelei lohti sekninga; kautschu gan $1\frac{1}{2}$ werstes wirspuss Narwas pilssata leels klints kehrkis schkehrsam pahr uppi, no kurra uhdens trihs kahpends gandrihs 20 pehdas augstu nogahschahs, kadeht sche laiwas jatuksho un prezzes pa semmi jawedd lihds Narwas pilssatam. Arri winnas grihwes weeta juhrā preefch leeleeem fugeem pa seklu. —

No tahm masahm uppehim jo prahwas par zittahm:

- 3) **Kegeles**, un
- 4) **Jaggowal uppe**, kas abbas netahk no sawas grihwes
jeb istekkas juhrâ 15—20 p. augstu no stahwas flints fee-
nas nogahschahs.

Tè wehl japeeminn, ka daschas Iggauu uppes weetahm
masôs zaurumiôs appaksch semmi pasuhd un kahdas pahri werstes
zaur kalka appakschgrunts allahm tezzejufchas atkal gaifmâ nahk
un pa semmes wirsu sawu zellu tahfaki nemm.

Iggauu semmes eedallischanä.

Iggauu semme tohp eedallita tschetrâs leelâs dallâs:

- 1) **Harjas**,
- 2) **Wihremmes**,
- 3) **Terwes**, un
- 4) **Wihkes teefâ**, un schihs dallas atkal kohpâ 11 aprinkos
(Districte), kas pehdigi 45 kirspehles pahrdallahs. —

Vilssati tik 5 Iggauu semmë:

- 1) **Rehwele** ar 24 tuhfst. eeds.
- 2) **Baltischporte** ar 350 eeds.
- 3) **Wesenberge** ar 800 eeds.
- 4) **Weijenschteine** ar 1200 eeds.
- 5) **Hapsale** ar 1300 eeds., un

2 meesti:

Kunda, un

Leale ar 500 eeds.

Muischas pa wissahm kohpâ 554 ar 6915 arkl. (Steuer-
haken).

Kahds ihfs wahrds

pahr muhsu guberniju semmes-grunti, gaisu un augleem.

Semmes dabba un grunts.

Kursemme, Widsemme un Iggaunu semme pa leelakai dakkai semmas un lihdsenas un tee pafchi winnu kalni un augstumi tikkai neezini un leseni prett zittu semju milseneem un stahweem kalnem. Ta par prohwi Asijas augstakais kalns kahds 28 tuhfst. pehdas pahr juhru iszellahs, kamehr muhsu augstais kalns (Lee-lais Munnameggis) tik knappi 1 tuhfst. pehdas isnefs. Ja, preefch dauds dauds tuhfstoscheem gaddeem atpakkal muhsu semme wehl gulleja pawissam juhras dibbinā; tur mehs taggad drohfschi pa zeetu semmes wirsu staigajam, tur fennlaikds juhra krahza un wilnoja un siwis un zitti juhras dsihwneeki un stahdi to peevildija. Bet kurrā wezzu stahstu grahamata gan mehs to atradduschi, kas preefch neisskaitameemi gaddeem bijis un ko warrbuht neweens zilweka behrus naw peedsihwojis? To teikschu. Schi taisna stahstu grahamata, kas mums to skaidri jo skaidri peerahda, irr muhsu pafchu semme; kad tik mehs tai ar prahtu mahzamees laffih, tad ta mums dauds ko no wezzu wezzem laikeem pastahsta. Prohti, mahziti wihi (Engelhardt, Eichwald, Murchison, Keyserling, W. v. Qualen, Pacht, Schmidt un zitti) winnas appakfchgrunti ismeklejoh, atradda wisszaur appakfchā gan kalka, gan fmilts akmina klinti, kurrā neisskaitami juhras kustoni, gleemeschi un siwu atleekas (akminā pahrwehrstas) useijami, kas skaidri un taisni rahda, ka juhra ar saweem dsihwneekem tur preefchlaikds bijuse. Us scho appakfchgrunti pamasahm fasflallojahs un fakrahjahs zitta semmes kahrti no fmilts, grants, mahla, klints kalnu gruwahm, semmdegas, mellas purwa semmes un t. j. pr., uhdens arween jo wairak atkahpahs, juhras dibbins gan zaur fasflallotu semmi, gan zaur semmes lohdes eefschligu spehku pamasahm zehlahs no wiłneem ahrā un tappa faufs un us fakrahjuschahs semmes wirskahrtas fahka fahle, stahdi un meschi aupt, semmes svehri nahza te drihs apmestees dsihwoh, kamehr wifspehdigi arri zilweli scho widdu few par mahjas weetu iswehlejahs. Un taggad

daschs widdus muhsu semmē, kas preefsch nemin nameem gaddeem ar dīllu juhras dekkli fedsahs, jau tik augsti iszehlees, ka to par kalnu sauzam.

Bet neba gaxxa laika pehz minneti wihi muhsu semmes dīllumus ismekleja un israudīja. Pehz appakfchgrunts neween semmes wirskahrtas dabba isturrahś, arri dauds semmes kohpschanai un faimneebai derrigas leetas dīllu semmē usglabbatas, kalabb semmes kohpejam jaluhko dīllaku semmē eekfchā raktees, neka winna arrami rihki ween fneefs un no turreenes tahs apflehtas mantas few par labbu un fwehtibu gaifmā wahkt, par prohwī: gluhdū, gipfī, kalki un t. j. pr. Taschelohojahs, ka fcho mantu razzeju un bruhketaju wehl masums.

Muhsu semmes wirskahrtu leelumā pahrluhkodami arri ihī winnas appakfchgrunti peeminnesim.

Iggaunu semmes appakfchgrunte irr wisszaur no kalka akmina flints (Silurische Formation). Us fcho flints grunti semmes wirskahrtu no smilts, grants, mahla u. t. j. pr. ne wissur weenadi fakrahjufehs. Weetahm kalkis un ihvafchee tee fazehluſchees strehki gandrihs it plifki, weetahm atkal 30—40 pehd. dīlla semmes kahrtu kalki apfeds, dīllumus ispilda un libdsina, un weetahm wehl fchi semmes wirskahrtu wałnu un dambju wihsē 2—5 smits pehdas plattumā un 50—70 p. augustumā pahr apkahrejo widdu fazehluſchees. Schahdi dambji tur ik pahri juhdese zits no zitta zaur semmi welkahs un uhdeni aisturredami sawās starpwās purwus un purwainus eseris papillam eslehd̄ un puſſ Iggaunu semmi purwā pahrwehrsch. Weetahm arri leelu purwu gandrihs nepeekluhstamōs widdōs augligi pakalni, fallu wihsē, sadambejschees, us kurreem kaudis gan pa weenai mahjai, gan arri, ja ruhmes, pa wesselai fahdschai apmettuschees, ka p. pr. taīs purwōs starp Narowas uppi un Pehterbargas zeffu.

No wissas Iggaunu semmes bes fallahme rkina:

druwās $53\frac{1}{2}$ □ juhdese semmes,

pławās $73\frac{1}{2}$ □ juhdese semmes,

gammelös 49 □ juhdese semmes,

meschös, purwōs un eserōs 170 □ juhds.

Ihsta labba arrama semmes kahrtu tik maggam kalka akmina grunti un pleeknu appakfchahrtu apkahj, un tapehz arri Ig-

gannu semme ta neaugligaka no muhsu juhmallas gubernijahm.
Dauds widdi, wisswairak gar juhmalli, tihra neaugliga fmilts,
daschi atkal, p. pr. Harjas teesâ, ar tik dauds leeolem un maseem
akmineem un ohlahm fwehtiti, ka knappi pee arramas semmes
warr peetikt; leelu leelee gabbali wehl gull pawiffam purwâ un
tik masaka daska irr beesa mella woi mahla semme, kâ p. pr.
daschi gabbali Ferwes, Wihrsemmes un rettas bet lohti augligas
weetas Wihkes aprinkos. No labbibas wairak fehj rudsus un
meeschus, neka kweeschus un ausas. Zaurzaurehm isaug no
labbibas 5. grauds un no Iggauuu semmes 1 □ juhdse semmes,
ja dahrgi spreesch, 70 tuhfst. rubli wehrte.

Widsemmes appakfchgrunte jo sawada. Winnas seemela
daska wehl kalka akmina flints (Silur. Kalk) no Iggauueem
steepjahs eekschâ; bet tahkaki prett deenwiddeem zeets fmilchu
akmins (Devonische Formation) winna weetu eenemm un ple-
schahs appakfch wissas Widsemmes gandrihs lihds Daugawu, kur
atkal kalkis (Devonischer Kalkstein) no jauna eefahkahs. Starp
fmilts un kalka akmina appakfchgrunti arri dauds mahla un
daschdaschada gluhta strehki atrohdahs. Widsemmes seemela
daska Iggauuu semmei lihdsiga, ar plascheem lihdsenuemeem un
dauds leeolem purweem, kâ p. pr. Behrnawas aprinki, kur tik
tee augsti platti mahlaini uppes kraesti un taïs purwos fadam-
bejschees grants gruweneschu pakalni deesgan faufi preefch apstrah-
daschanas. Ap Willandes pilfatinu (Fellin) semme gan jo aug-
staki fazekahs un ar dsiftahm lejahm isdohbota lohti augligu
mahlainu semmes wirskahrtu turr, kas wisswairak brangus lin-
nus usaudsina. Bet no turreenes tahkaki prett rihteem tas wid-
dus no Iggauuu semmes lihds Wirzjerw eseru un Emmas uppi
wisszaur atkal lihdsens, weetahm purwainisch, weetahm ar aug-
ligu semmes kahrtu fwehtihts, kâ p. pr. pee Oberpahles. Prett
deenwiddeem no Emmas uppes nu eefahkahs Widsemmes ihpascha
dabba. Semme fazekahs plaschôs appakos fmilchu un grants
plattkalnôs, kurru starpas dauds masas un leelas eelejas gan
uppehm zellu eerahda, gan pulka masus eserus peemahjina. (Zehfu
aprinki ween effoht pahri pahr 500 esereem.) Schee kalnu wid-
dutschi leelu gabbalu no Widsemmes aissnemm un pa leelakai
daskai leesi un fmiltaini; tatschu daschas eelejas starp winneem
arri brangi augligas un ruhpigi apkohptas. Preefch kohleem

ſchee kalni derrigi un tapehz lohti janoschehlo, ka te ihpaſchi tee aplam iſzirſti un taggad gandrihs wiſſi kalni plifki ſtahw. Prett rihteem un it pee paſchias Daugawas ſchis kalnu widdus noſlihſt lihdenumā, furra appaſchgrunte atkal no kalka klints, ka to arri Aliweeſtes un Daugawas kraſtos marr redſeht. Scho lihdenumu apklahj akmaina, bet augliga mahlaina ſemmes wirſkahrt, un Daugawas kraſti ar jaufahm druwaſhm puſchkoti.

Luhkoſim nu,zik no Widſemmes irr apſtrahdata un kohtpa ſemme un zik wehl tapat ſawā wallā gull. Wahzu awiſe „Inland“ 1857 g. Nr. 28 atrohdam ſchahdu atbildi:

ehku weetas iſneſſ kohpā	3 □ juhdſ.
dahrſi	5 ¹ / ₂ "
drūwas	82 "
pławas	106 "
gannekli	105 "
meſchi	179 "
purwi, uhdeni un zittas tuſchhas weetas	364 ¹ / ₂ "

Skahde, ka meſcha laukī (Buschland), kas Widſemmē labbu teefu ſemmes aſnemim, te naw ihpaſchi uſſihmeti. Rahdahs, ka tee gan pee meſcha, gan pee gannekleem un tuſchahm weetahm peefkaititi.

Tais daschadōs ſawadōs widdōs arri daschdaschada un ſawada augliga un ne augliga ſemmes wirſkahrt uſeijama un wehl ſchodeen Widſemmes kahnainas un lejainas dabbas deht ſemmes wehrtiba un augliba pahrwehrſchahs. Wiſſi tekkofchi uhdeni noſkallo fmalkas ſemmes dalkas no augſtakahm weetahm leijās, ihpaſchi pawaffarōs, kur muhſu uppes apkahrtejuſ ſemmuſ widduſ pahrpluhdina, kadeht pakalni noleefinahs un leijās jo augliga ſemme ſakrahjahs, bet daudſreis arri leela mikluma deht purwōs pahrwehrſchahs. Gандrihs pee latras leelas uppes pa abbahm puſſehm purwainas weetas papillam, ka pr. gar Pehrnavas uppi, Gauju, Gallazzeſ uppi, Emmaſ uppi un wehl zittahm. Jyſta tihra fmilts ween tik gar paſchu juhrmallu, ap Wirjerw eſeru un pee Peipus eſera mallas atrohdahs; un it fmaggais mahls ween nekur Widſemmē naw uſeijams. Bet ſtarp ſchihm diwahm ſemmes kahrtahm wiffadas gan weeglas fmiltainas, gan treknakas mahlainas un mellas ſemmes atrohd. Jypha-

ſchi grants semmes jo leelaku dalku aſnemm. Ta tad arxama semmes kahrtta Widsemme gan netruhſt, bet ta wairak preech ſrudſu un meechu fehjas derriga un tik rettakas weetas preech kweeſcheem deesgan treſna. Winnas augligakais widdus ſchim laikam irr ap Willandes pilſfatinu, un tas neaugligakais un tuſchakais turpretti tas purwainſch fillajs Behrnawas aprinki. Zaurzaurehm rehkinohrt usaug Widsemme btais grauds, un no Widsemmes grunts ſpreesch 1 □ juhdſi semmes drufku wairak pahr 80 tuhſt. rubleem wehrtē (Rihgas dalka dauds wairak).

Kurſemmes appaſchgrunts gan no kalka, gan ſmilts akmina (Devoniſche Formation), pa leelakai dalkai ar beſu augliu semmes wirſkahrtu apklalta. Ihpaſchi ſtipras mahla semmes atrohdahs pee Sehrpils, Bauſkas, Wezz-Saules, Meschohtnes, Wirzawas, Aluzes, Saldes, Nihzes, Grohbines, Wehrgales (Wirginalen), Suhres, Ahrlawas, Talfeem un zittur. Paſcha juhrmalla wiſſur ſmiltaina un leſena. Jo augſtaki iſzellaħs tee kalmaini un lejaini widdutſchi Augſchemmee ſtarp Daugawu un Remmumu, pee Tuſkuma un Talfeem, tas widdus ap Alzi un pee Gmbohtes. No ſchein kalnu widdeem dauds uppes iſteff us wiſſahm puſſehm, ſemmei augliu miklumu peefchkirdamas, bes ka zaur fcho uhdenu ſweh-tibu tik dauds un tik leeli purwi warretu eeweſtees, ka Widsemme un Iggauu ſemmē. Tas plafchakais ſems lihdsenumis irr ap Zel-gawu, kas no juhmallas eefahkdamees un papreech purwainſch buhdams, bet taſtaku lohti auglijs palikdams, ſteepjahs 3½ juhdies plattumā zaur Kurſemmi wehl labbu gabbal u Leichħos eekſchā. Kurſemme dauds augligaka pahr Widsemmi un Iggauu ſemmi un pa leelakai dalkai ihſti maies ſemme. Zelgawas teefā arri widduwejōs gaddos dabbu 10to graudu no ſeemas un 9to no waſſaras fehjas. Ihpaſchi augliji irr Zelgawas, Soħdu un Bauſkas kirſpehles, un iſſlawetas kweeſchu semmes wiſſwairak at-rohdahs Krohna Wirzawā, Sallā muishħā un zittās, kas tai widdū ſtahw. Turpretti Sehrpils dalka, zaurzaurehm rehkinohrt, jo neaugliga, tur retti pahrak iſaug pahr 6to graudu no ſeemas un pahr 5to no waſſaras labbibas. No Kurſemmes grunts ſpreesch 1 □ juhdſi semmes 80 lihds 240 tuhſt. rubleem wehrtē.

Muhfu gubernijas pahrifikattidami uſgahjahm leelu leelu gabbalus, kas wehl gull purwā, fillajā un neapkohtas poħsta-ſchās. Bet ta jau paſaulē ſpreefts, ka zilwekam dabba papreech

jawaldsina, lai tam labbums krahjahs. Un kad winsch to darra ar neapnikkuschu prahku, tad arri drihs d'silli purwi un neeka semmes augligas druwâs pahrwehrschahs. To jau effam redse-jußchi Anglijâ, kur preeksch 200 gaddeem atpakkat tahku jo tahku tukkchi fehri purwi ween steepahs, kas taggad fenn baggatâs, svehtitâs druwâs, plawâs un dahrsôs pahrwehrtuschees. Tapat gahja Bruhshôs un zittâs semmès; tapat wehl schodeen dauds semmès azzim redsoht purwi suhd un selta druwâs pleschahs.

G a i f s.

Bet neba semmes grunts un wirskahrt ween stahdu auglibu un swehru un zilweku labbflahschahu nospresh, arri gaisam ar fawu aufstumu un karstumu, flapjumu un faufumu, wehjeem un t. j. pr. dauds daskas pee teem: gaiss irr stahdu ihstaïs nospreedejs. Semmi warr issstrahdaht, kohpt, suhdoht, pahr-labboht; gaisu zilweks newarr zittadi pagreest. Mehs d'sihwojam labbi prett seemeleem un tapehz sinnams muhsu gaiss til mihligs newarr buht, ka fistas semmès deenwiddôs, kur muhscham sell un sasko. Pee mums mehrens fistums ar seemela aufstumu kautin kaujahs. D'sestri rihta un seemela wehji leek mums papillam fawu bahrgu seemela seemu mattiht; bet drihs wehjisch apfittahs un wakara un launaga wehji to atkal rendina. Zaur scho fistu un aufstu wehju muhschigu strihdi, kuxxâ drihs weens, drihs ohtris wirsrohku padabbu, arri muhsu gaiss lohti grohsigs, un tapehz arri paßchâ seemâ daudsreis mihsit laiks un fistas deenas, un daschâ wassarâ turpretti ihsti d'sestrîs. Ihpaschi pawaffaris un ruddenis lohti nepastahwigi, drihs seemai, drihs wassarai lihdsigi. Bet muhsu grohsigs un nepastahwigs gaiss muhs arri flubbina, lai zik warredami winna warru lauscham, ka tas mums til dauds newarr kaiteht, lai faufas plawas pluh-dinam, ka ahtraki warram feenu plaut, un flapjas nosaufinam, ka feena laikâ no stypa lectus nepahrpluhst; lai schkuhnus pehz wajadsibas buhwejam, kur feenu un labbibu ahtrumâ warram faglabbaht un no pœpefcheem lectus bahneem issfargaht; lai wairak lohpeem ehdamas sahles, abbolinu un t. j. pr. fehjam, ka muhsu lohpeem fliktâ pawaffari naw baddu jamirst un t. j. pr. Dabba pee mums fahk mohstees Aprila widdû ar kohku plaußchanu un usturrahâ sallodama lihds pußs Oktobra mehnesi, kur

kohfi atkal fawas lappas saude, ta ka fchis selfchanas un augfchanas laiks, semmes kohpeja ihstaits gads, tik 6 mehnefchus garfch. Bet kautschu fchis augfchanas laiks pee mums tik ihfs un muhsu gaifs ne wissai mihligs, tatchu winsch ar fawahm garrahm, audseliga spehka pillahm waffaras deenahm semmes augleem un ihpaschi labbibai, linneem un skuju kohkeem lohti derrigs un semmes kohpschanai fekmigs.

Kad nu no gaisa dauds labbuma un faunuma nahk, tad arri laudis to labbprahrt no fawas semmes gribb us preefchus finnaht, lai warretu wiina labbas dahwanas pa gohdam fanemt un skahdi pee laika nowehrst. Tatstu ne tizzu, ka kahdu reis laimesees preefchlaikā noteift, kahds tai un tai ihpaschā deenā buhs, woi leetainisch, woi fauss, woi filts woi jauks, ka kalenderi to mehds eerakstih. Schim laikam mums japeeeteek ar to, kad finnam, kahds zaurzaurehm muhsu gaifs, un kahds pawaffara un waffaras, ruddens un seemas laikā m e h d s buht. Ka tahda finnafchana arri deesgan zeenijama, to redsam pee wezzeem laudim, kas laiku un gaisu fawā muhschā wehrā likfuschi; kautschu tee gan newarr noteift, tai deenā lihs, woi buhs jauks, tatstu tee daudsmas finn pee isdewigala laika fawus darbus preefchā nemt, neka kas mas us pagahjufcheem laikeem luhkojfschi.

Bet tahda gaisa eewehrofchanahs ween wehl nepeeeteek, zilwels ar fawu jufchanas spehku ween nenoteiks: tai deenā bij tik aufsts un tai tik karsts, un newarrehs weenu deenu ar ohtru pareisi falihdsnaht; bes tam dauds wehrā leekamas leetas tohp lehti aismiristas, ja naw peerakstitas. Tapehz mahziti wihi isgudroja „termometeri“ jeb tahdu rihku, kas rahda, zif dauds (gradus) katrā brihdī filts jeb aufsts un zaur to nu daschdaschadus gaisa filtermus jeb temperaturas warr taisni weenu ar ohtru falihdsnaht. To filtermu jeb aufstumu, ko termometers rahda, nu ikdeenas pehz grahdeem peeraksta. Bes tam turklaht, woi leetus, woi fauss, woi apmahzees, woi jauks, kahds webjusch un no kurras pusses un t. j. pr. katrā deenā bijis. Tahda wihsē pehz dauds gaddeem ar gaisu zaur m e h r ā riktigi eepasihstahs, un tahda finnafchana ihpaschi semmes kohpejam daschu labbu augli ness. Zittas semmes, ka Wahzsemmē, Franzijā, Anglijā un zittur dauds weetās tahda wihsē fenn gaisu neapnikuschi ap-luhkojfschi. Pee mums wehl tik retta kahda pilssfatā gaifs us

tabdu wihsî irr wehrâ liks, kâ Nihgâ, Jelgawâ, Tehrvatâ, Nehwelê un rettôs zittôs pilsfatos. Tê par prohwî no kahdeem pahri pilsfateem tahs zaurmehra finnas ihsi ussikhmeschhu.

Nihgâ wehjisch wairak mehds no seemekeem un no deenwiddeem puhsî, ta ka katris no scheem wehjeem 70—80 deenas eeksch gadda aissnemm. Bet retti stipris wehjisch gaddahs un wehtras tik kahdas 6 pa gaddu skaita. Tas aufstakais wehjisch waiffa ras laikâ irr seemel-walkara un tas filstakais rihta un deenwiddus-rihta. Seemu atkal jo lehnak falst pee walkara un seemel-walkara wehja. Miglainas deenas irr 40 pa gaddu un leetus un fneegs aissnemm 120 deenas gaddâ. Tas leelakais aufstums Nihgâ irr — 24 gradi (aufstuma gradi) un tas leelakais filstums + 24 gradi (filstuma gradi). Tatshu dauds seemâs falna neatneeds ne — 20 gradus. Tas augstakais seemas laiks friht Janvara un Februwara, un tas karstakais wassaras laiks Juhli, a mehneschöss. Zaurzaurehm pa seemu un wassaru rehki-nahts isnahk wid duwejs gaifa filstums gandrihs + 5 gradi (4, 7° Reom.). No 14. Maija lihds 4. Septemberi, jeb 116 deenâs nafts falnas nerohdahs. 28. Aprili kohki tê sahk plaukt un 8. Oktobri lappas atkal birst semmè.

Ap Jelgawu gaifs ne wissai sawadaks, kâ Nihgâ, tik drusku wairak leetainisch un apmahzees un tas leelakais aufstums tur irr 27 gr. un tas leelakais filstums + 27 gr. Widduvejs gaifa filstums + 4, 8° R.

Nehwelê, Iggauu semmè, tas leelakais aufstums irr — 28 gr. un leelakais filstums + 25 gr., un widduvejs gaifa filstums pa seemu un wassaru kohpâ tik + 3, 4 gr. Apmahku-schahs deenas skaita lihds 300 pa gaddu, no kurrahm 130 leetus un fneega deenas.

Tahdas finnas ihpaschi noteek, ja gribbam sawu semmi ar zittahm semmehm salihdsinah. Tad redsam, woi muhsu gaifs ween wainigs, ka effam tahn semmehm tahlu pakka laukus palikkuschhi, kur semmes kohpschana, us dabbas spehkeem dibbinata un pareisi strahdata, jo wairak self, un woi warram arri zerrecht winnahm kahdu reis lihdsigi tapt, ja sawus laukus un tihrumus tik pat ruhpigi un pareisi mahzifimees un — eespehsim apkohpt. Tê tik par prohwî kahdus pahri no muhsu un zittu semju pilsfateem fa-

lihdsināsim, jo apkahrtejas semmes gaifs fawu pilsfatu gaifam lihdsigs.

Widduwejs fīltums (Mittlere Temperatur).

	gadda.	seemā.	pawaffara.	waffaras.	ruddens.
Rīhgā	+ 4,7°	— 3,7°	+ 3,3°	+ 13,5°	+ 5,5°
Tehrpata	+ 4	— 5	+ 3	+ 13,5	+ 4,5
Maskawā	+ 3,4	— 7,7	+ 2,7	+ 14,6	+ 3,8
Pēhterburgā	+ 2,8	— 6,7	+ 1,4	+ 12,5	+ 3,7
Kenigsbergē	+ 5,2	— 2,6	+ 4,3	+ 12,7	+ 5,5
Berlinē	+ 7,2	+ 0,1	+ 6,9	+ 14,3	+ 7,3
Mantschestrē}	+ 6,9	+ 2,6	+ 6,3	+ 11,9	+ 7,4
(Anglijā)					

Tā tad redsam, ka muhsu seema lehnaka pahr seemu Maskawā un Pēhterburgā un fuhraka pahr seemu Pruhſchōs un Anglijā; bet muhsu waffara, jeb stahdu augſchanas un plaukſchanas laiks, tik pat karsta un wehl karsta, ka daschās weetās Pruhſchōs un Anglijā. Tapehz stahdi, kas muhsu seemas auftumu zeefch, ka wiffada labbiba un t. j. pr. warr pee mums gaifa fīltuma dehk tik pat brangi padohtees, ja tik semmi labbi kohyjam, fuhdojam, kur waſadſigs noſausinam woi miklumu gahdajam, ka to zittur mehdī darriht. Urri dauds un daschadi zitti derrigi stahdi un sahles, kas wiunās semmēs aug, pee mums fwehtitus auglus nestu, ja tiktu pee mums kohpti.

Bes gaifa fīltuma arri ihpafchi faules ſpihdums dauds pee-palihs pee augſchanas un eenahſchanahs, un tapehz muhsu garru waffaras deenu labbad pee mums tee paſchi stahdi ihfakā laikā gattawojahs, ne semmaku prett deenwiddeem fur waſfaras deenas ihfakas. Sinnams tē arri wehrā jaleek neween deenu gaxrum, betzik deenas gaddā faule dabbu ſpihdeht un zik apmahzees un leetus laiks faules Starrus aisseds. Zaurzaurehm atrohdam jaukas deenas

	gaddā.	seemā.	pawaff.	waff.	rudd.
muhsu gubernijās	144, no furrakhm	23	46	53	22
Kreewu ſ. widdus gub.	176,	"	30	49	57
Kreewu ſ. rihta gub.	204,	"	40	55	43

Pawaffarā un waffara, kur jo wairak faules ſpihdums derrigē, arri pee mums jo wairak fauligas deenas atrohdahs, ne seemā un

rudden. Tahm zittahm Kreewu semmes gubernijahm zaurzau-rehm pa gaddu gan dauds wairak fauligas deenas, bet no schihm pa hrejahm leela daska seemâ un rudden eefriht.

Tatschu neba tahs zittas deenas, kur faule nespikh, mums leeti nederr. Muhsu stahdi arri fawas flahpes gribb d'sifimaht, un leetus (fneega) un miglas deenas tahm fawu spirgtu malku peegahda. Ja atkal salihdsinam muhsu semmi ar zittahm schinni leetâ, tad atrohdam:

Leetus un sneega deenas

	pa gaddu.	seemâ.	pawaff.	waff.	rudd.
Rihgâ	146, no furrahm	32	32	39	43
Pehterburgâ	151, "	37	32	39	43
Wahzsemme un see- meta daskâ Franzijâ}	145, "	36	37	37	35
Anglijâ	155, "	41	38	34	42

Bet Anglijâ, Franzijâ un Wahzsemme schais leetus deenâs wairak uhdene nonahk semme ne pee mums; Pehterburga tur-pretti masak, prohti:

	pa gaddu.	seemâ.	pawaff.	waff.	rudd.
Anglijâ	29 $\frac{1}{2}$ zollus	8 zoll.	5 $\frac{1}{2}$ zoll.	7 $\frac{1}{2}$ zoll.	8 $\frac{1}{2}$ zoll.
Franzijâ	24 $\frac{1}{2}$ "	6	4 $\frac{1}{2}$ "	6	" 8
Wahzsemme	29	5 $\frac{1}{2}$	6 $\frac{1}{2}$ "	10	" 7
Rihgâ	24	3	4	9	" 8
Rehwesel	19	2	3	7	" 7
Pehterburgâ	18	"			

Mums talabb muhsu gaiss tik warren flapjch leekahs, ka jo wairak leetus lihst waffarâ, kad mehs labprahf faufu laiku wehlejamees, un rudden, kur faules starri wairs newarr leetus uhdeni tik ahtri isschahweht un ieklidinaht. — Bes leetus un sneega wehl migla un rassa muhsu stahdeem dauds mikluma peeschkixx, bet wehl naw ismeklehts un aprehkinahs,zik dauds tas pee mums isnefs.

Ar scheem ihseem wahrdeem par gaifu gan wehl neko neesmu eemahzijis, neds to arri tik ihföö wahrdöö warr fanemt un is-skaidroht. Es tik gribbeju dauds mas rahdiht, zik derriga tahda

skunste wissewairak semmes kohpejam, un us kahdu wihsi ta panahkama; un usfkubbinahf katu, lai dsennahs pehz mahzibahm un sianahm pahr dabbas spehkeem, kas deenas jo deenas pee wisseem darbeem un ammateem nohtigakas un nepeezeeschamas paleek — ir muhsu semmē, kur mehs taggad paldeewēs Deewam no klausibas jeb behrnu johstas teekam atfwabbinati, un ka rentineeki, un daschās weetās Widsemme, kur arrajeem irr wehlehts fawas mahjas par dñintu eepirk, ka fawī paſchi semmturri us fawahm paſchahm kahjahm mahzamees staigaht. Muhsu ſaprattigi mahziti semmes kohpeji, kas gan ſwefchu ſemju pahr-labbotu arraju buhfchanu zaur awisehm un grahamatahm deesgan pahrsihst, gan paſchi pee fawa darba muhsu ſemmē dauds ko peedſihwojschi un ismehginajschi, dauds pateizibas no mum's katra fmeltohs, muhs zaur Patweefchu diwjahm awisehm pahr jaunu prahfigu, us dabbas spehkeem dibbinatu semmes kohp-fchanu un ſaimneezibū pamahzidami. Un lai neaisbildinahs ar to, ka winna mahziba kurlahm aufihm ſkannehs, un lai neruh-pejahs par to, ka daschās ſinnas buhs par augſtahm preefſch lassitajeem: ja pahri ſinti tahs nefanems, tatschu trahyifees arri fhis woi tas, kam tee prahtu un galwu zillahs un azzis atwehrs un — eefahkums buhs deesgan, jo katrie eefahkums muhscham mass, bet augtin aug.

Muhsu ſemmes fawahdiba, ka augſti plattkalni un ſemmas eeſejas, meschi, purwi un t. j. pr. gaſu ſchà tā pahrgrohſa, ka tas muhsu paſchu ſemmē newarr wiffōs widdōs weenads buh̄. Zigaunu ſemme gandrihs wiffzaur lihdsena buhdama (tee paſchi maſi pakalnifchi taggad no mescheem nopolisti) ihsii bes wiffa patwehruma nikneem ſeemela, puſſrihta un rihta wehjeem atſtahta. Widſemmei zaurzaurehm jo labbaki klahjahs, ta tik pee Weipus eſera kraſteem un Kreewu ſemmes rohbeschahm prett rihteem pawiffam wakkā; winnas leelaka dalla turpretti tohp zaur winnas daschadeem kalnu ſtrehkeem un mescheem prett ſeemeleem un rihteem dauds mas aisklahta. Tapat arri Kurſemmes ſemmi lihdsenumi prett rihteem un puſſrihteem zaur Augſchſemmes un zitteem kalnu ſtrehkeem fargati. Turpretti leſena juhymalla prett wakkareem ſchim juhras wehjam, kas muhsu gubernijās tohs zittus jo wairak pahrwalda un pa gaddu kahdas 210 deenas aissnemm (deenwiddus-wakkara w. 90 d., wakkara w. 50 d. un

seemel-walkara w. 70 d.), atkal ihsti walku wehl, muhsu semmi pahrsneegt, un leelu drehgnumu un smaggu leetu uspuhst.

Kalnu widdutscheem jo fuhrs gaiss, ne semmahm eelejam, jo gandrihs ik 300 pehdas augstaku gaifa filtums pa 1 grahdum. pamafinahs. Ta par prohwu us Widsemmes augsteem plattkalneem gaiss pa seemu jo tauns un aufsts. Sneegs te pahri neddelas ilgaki pawassari gull, ne ka apkahrtejas lejas un tapehz arri stahdeem tik ilgi jayaleek teem zitteem pakkala un druwās kohpejam febbaku faws lauka darbs jacefahk. Tapat purwi un purwaini meschi gaifu darra nemihligu un dsestru, jo dīlli leeli purwi daschreis wehl Juhiija un ir Juhiija mehneshobs appakschā fasalluschi un preeksch apkahrtejeem widdeem ihsti nafts falnas perrekli, kas leelu skahdi augleem darra.

Arri zilweku wesselibai purwu drehgns gaiss nederrigs. Ta p. pr. taīs leelos purwainos widdos pee Emmaas uppes Widsemme labbprahf flimmibas un fehrgas peemahjo.

Kautschu gan leeli meschi, wiss wairak purwaini meschi, dauds launuma nefs un tapehz ar sunnu japa masina un janofaufina, tad tatschu aplama mescha ispohtstischana, ihpaschi pee juhr-mallas un us muhsu augsteem plattkalneem negeld, jo aufsti wehji, luxus meschs aisturreja, nu aīsnemm wissu klojumu un neaugliga smilts no juhrmallas dseennahs semme eekschā un baggageem tihrumee wirsu, ka to effam redsejuschi pee Rihgas juhrmallas. Taggad tur no waldischanas pawehlehts preeschu kohkus stahdikt un zittus stahdus, kas smilti zeefsch, lai smilts jo tahaku ne-eeweefschahs un druwās nenopohsta.

A u g l i.

Ar semmi un gaifu dauds mas eepasinnufches, apluhko sim nu, ko muhsu semme labba nefs un peemahjina, kahdus derrigus akminus, stahdus, swehrus un lohpus.

Akmini. No akminu slakkas ihpaschi japeeminn: Kalka akmins Gaujas un Daugawas kraods Widsemme, kur daudsreis 100 pehdu dīllas kalka akmina kahrtas atrohdahs, zaur luxrahm schihs uppes lauschahs. Dauds weetās us Widsemmes plattkalneem arri wirs semmes dauds kalka akminu druppas, ta ka tahs ihsti preeksch kalka dedsinachana kohpā lassa. Kursemme ihpa-

schi pee Alschmuischas Embohtes kirspehlē irr leels kalku lausums un bes ta wehl zittur Bentas kraſtōs. Sahmu fallas un Iggaunu semmes appalſchgrunts irr wiſszaur no kalka almina ar plahnu semmes wirſkahrtu apflahta; tapehz tur gandrihs wiffur warr kalki rakt. Iggaunu semme to ihpaſchi laufsch no ſtahweem juhras kraſteem, ihſtahm kalku klints feenahm. Schis Iggaunu kalkis lohti labs gan preekſch kalka dedſinaſchanas, gan arri preekſch ehku muhreem, un pee gaifa ſtahwedams paleek jo zeets un ſtiprs.

Kalka ſtarpās arri gipſis papillam, pehz ka muhſu ahbolina laukti wehl welti ilgojahs. Gipſis wiſswairak uſeets pee Gaujenes, Bormanna un Allafchu muischas un abbōs Daugawas kraſtōs: Widſemmē pee Sallaspils un Kurſemmē Baufkas un Baldohnes kirspehlēs.

Blafchu gluhda (Mergel) ſtrechku arri Deewa ſwehtiba un daschreis tik fekli appalſch wirſkahrtas, ka grahwju rohkoht tohs jau atſneeds, zaur ko grahwju ismetta prett apkahrtejo druwu lohti augliga. Bet muhſu semmes kohpeji wehl gluhda wehrtibū mas cepaſinuſchi un tas wehl gull neaikahrtu un nebruhkefts semmes dibbinā.

Brangs pohdneku mahls gandrihs wiffur atrohdahs, un talabb daschās weetās, p. pr. Baldohnes dakkā Kurſemmē, dauds ſemneeki arri pohdnecki.

Pehdigi wehl japeeiminn ſemndeggā, kas muhſu plafchōs purweklos papillam. Iggaunu ſemmē ween kahdi 100 ihpaſchi ſemndeggas purwi, kohpā 30 □ juhdſes leeli. Widſemmē atrohdahs leeli purwi Pehrnawas un Lubahnes dakkā (Olge purws); bes tam pee Peipus un Wirzjew erercem, un dauds zitti masaki, kohpā pahraf pahr 36 □ juhdſehm leelumā, no kurreem arri brangu ſemndeggu warr dabbuht. Kurſemmes purwi irr masi un pa wiſſeem kohpā tik knappi 6 □ juhdſes leeli; bet ſemndegga ir tē netruhkfſt. Tatschu meschu ſwehtibas deht pa ſcho laiku ſemmes malku wehl mas un rettās weetās pee mums dedſina. Taggad ſahk arri ſmuiklas baſtas ſwezzes no ſemndeggas ellas leet, ko ſtingruma deht wehl ar zitteem taukeem (Stearin) kohpā laufe. Zahdas ſemndeggas ſwezzes warreja Tehrypatā pee ſemmes leetu iſſtahdiſchanas (1857) redſeht. Tatschu ſchim

laikam tāhs tik wehl gohdam leij, jo taggadeja semmideggas twih-zinashana, lihds no winnas garraineem warr ellu papillam sraffinaht, dauds laika un malkas maksa.

Dīlli appakschgrunte arri atrohdahs weetahm schwele (fehrs), zaur fo muhsu schweles jeb wesselibaś awoti zellahs, wisswairak tai leelā purwainā lihdsenumā pee Daugawas un Leeluppes, p. pr. Baldohnē, Bahrbelē, Kemmerē un zittur wehl.

Kohki un stahdi. Meschu, wisswairak skuiju kohku meschu, naw truhkums muhsu gubernijās. Wezzōs laikōs wisszaur pahr kalneem un lejahm un taggadejeem purweem; furru dibbinsōs wehl kohku zelmuś un arri nozirstus kohkus papillam atrohd, weenā gabbalā beesī meschs isplattahs, dauds mescha swerhus peemahjinadams un semmes eedishwotajeem daschu brangu zeppeti dahwinadams. Bet pee gallas arri maiši wajadseja, un tapehz bij lihdumi jalihsch, meschi japamasina un japahrwehrsch tihrumōs. Tatschu ix taggad, pehz wairak kā tuhkfstočha gaddeem, fur zir-wis un ugguns meschus pohtidams pohtijis, weetahm wehl beesī beesee dischmeschi ar kohku milseneem useijami. Tā Wid-semme un Iggauu semme wehl leelu leelos gabbalus meschi ween eenemm, p. pr. Lubahnes un Gulbenes dakkā, pee Behrnawas juhrallas, pee Peipus esera un zittur. Kursemme tee jo wairak iszirsti. Tee leelakee, kas tur atlifuschi un no furreem wehl ik gadda dauds balku un malkas pahrdohd irr: tee krohna meschi eefsch Diggenajes, Elschnu muischas, Saukes, Sezzes, Taur-kalna, Wezzas muischas, Skrundes un Saldes; un tee muisch-necku meschi Leel-Salwē, Daudsewaffe, Suffejā, Nerretā, Durbē un Dundagā. Ohsolu meschi zittkahrt arri leelu leelos gabbalus apkahja. Un kahdus milsenu ohsolus muhsu semme isaudseja, to mumis wehl rahda winnu rettas atleekas, tā p. pr. pee Zehsim (Wenden) weens ohsola tehwinsch 29 pehdas, pee Walmares kahds ohtris 28 p., pee Peebalgas treschais 24 p., us Sahmu fallas wehl kahds 23 p. apkahrt isness reñumā, un bes scheem zitti drusku teewaki pee Peipus esera, Mas-Sallazzes un zittur. Bet schee ohsolu meschi auga us labbas treknas arramas semmes un tappa talabb wisspirmak preeksch tihrumeeun druwhahm islihsti un tik rettās weetās tee masās birses un ar ziteem kohkeem pakohpā atlikkahs. Kursemme jau dauds mastu kohku un preeksch fuggu buhweschanas derrigu ohsolu neatraddihs.

Tik wehl Digggenajes meschōs jo labbus useet; ne tā Dundagā, kur wairs dauds teizamu ohsolu naw, lai gan preefch ne ilga laika Dundagas kungs tohē pa weenam ween likka isskaitiht un tapehz leels fkaits isnahza.

Lai gan zaurzaurehm rehkinoh t pee mums wehl meschu Deewa fwehtiba, tatschu zaur aplamu iszirfchanu, mescha dedfinafchanu un gandrihs libhs schini laikam fliftu mescha kohpschanu daschās weetās Kursemme malka it knappa, un daschās weetās jau malkas truhkums, v. pr. Sakkalejas un Dohbeles kirfvehles. Widsemmē un Iggauu semmē atkal daschi falni no mescha no-pohstiti nu stahw it plifki un neds labbibai, neds zitteem stahdeem derr; wehl zittus widdus, meschu aplam iszehrtoht, tee fakrahda-mees uhdeni, no mescha wairs neufahkti, pahrwehrse papreelch purwainās plawās, un pehz leelōs fuhnainōs purwōs, kur ne kohfti wairs neaug.

Auglu kohfti Iggauu semmē fuhra gaifa dehf ne warren isdohdahs un wezzaki palifki ar sawahm dīstakahm faknehm us zeetu falka akmini atdurrahās un tadehf drihs nokalst. Ar winnu kohpschanu un audfinafchanu tur tik muischās un mahzitaju muischelēs darbojahs. Widsemmē auglu kohfti brangi aug un pee Willandes, Walmares un Laudohnes semneekem teizami kohku dahrſi. Wehl jo labbaki winni isdohdahs Kursemme. Tē jau daschās mahjās un muischās jaufi kohku dahrſi, kas faweeem kohpejeem gan preeku gan peļnu eeneſs. Ihpaſchi japeeminn Baufkas widdus, kur bumbeeri jo teizami. Urri pee Talseem un Tukkuma brangi dahrſi. Bet jawehlahs, kaut katrā mahjā un muischā, kur gaifs un semmes preefch tam derrigi, kohku dahrſi zeltohs un pareisi un faprattigi kohpti feltu, kūplotu un papillam auglu nestu. Bet kad jau pee wiffas zittas semneeku buhſchanas semneekam waijaga grunteneekam buht, lai semmes kohpschanai ihstas fekmes rohdahs, tad ihpaſchi labbi auglu-kohku dahrſi, kas pehz gaddeem kohpeja fweedrus pilnigi atlīhdīna, tik pee gruntineekem jeb faweeem pascheem semmturxeem warrehs eezeltees un pareisi isdohtees.

Arraju buhſchanas ihstais pamats wiffur un ihpaſchi pee mums, kur zitti dahrgi augli truhkst, irr labbibas kohpschana un audfinafchanā, kas muhsu semmē jo brangi isdohdahs un

laimejahs. No labbibas flakkahm un sortehm muhsu semme daschdaschadas nefs; tatschu winnas ihstais labbibas auglis, kas nekur netruhfst, irr ruds: tee ar muhsu fuhru gaisu un ar katru semmi nemim par labbu, ja tik ta deesgan nofaufinata, isstrahdata un suhdota. Kweeschi turpretti ne wissur pee mums fehjami, jo tee prassa labbu treknu semmi, lehnaku gaisu un ruhipi-gaku semmes isstrahdaschanu. Iggauu semmē, kur semmes knappas un gaifs fuhrs, redsam tadehk wairak rudsu un meeschu tihrumus plefchamees un gar fmiltainahm juhrmallahm un daschōs akminainōs widdōs meeschu weetā jo wairak ausas fehtas. Ferwes dastā un Harjas daschōs widdōs arri brangs smarschigs ahbolinsch sell. Kweeschi tik rettās weetās padohdahs, p. pr. daschās muischās Wihremmē, Ferwes un Wihkes dastā. No Iggauueem eetohpam papreefsch Widsemmes besgalligōs purwōs un meschōs Pehrnavas aprinkī, kur rettus plikkus grants pakal-nus ar mas labbibas, bet jo wairak linneem atrohdam; kamehr pee Willandes pilsfata un Oberpales muischas atkal jaukas aug-ligas druwas atsneedsam, kur gan fwehtiti rudsu, meeschu un ausu tihrumi, gan arri baggatu kweeschi un flaiku linnu lauki mums laipni pretti smaida. Schahda augliga semme plefchahs no turreenes lihds Sallazzes un Gaujas uppehm un winnas eedfishwotaji irr turrigi laudis. Tehrpatas widdus arri deesgan augligas, un tur wissadu labbibu fehj. Bet prett deenwiddeem no schi pilsfata eesfahkahs fmiltaini, akminaini kalnu widdutschi, kur fuhrs gaifs semmes darbus 2 lihds 3 neddekas aiskawe. Ruds, meeschi un ausas schē ta fehjama labbiba. Kweeschi tik rettās augligās elejās aug. Gar Plefkawas un Witebfkas roh-beschahm atkal plaschi, lohti augligi lihdsenumi steepjahs, kur bes zittas labbibas arri kweeschi brangi isdohdahs, kā p. pr. Littenē. Tā prett apkahrteejem kalneem semmā widdū ap Smil-teni, Raunaspilli, Walmares pilsfatu un Trikkates muischu gaifs dauds ja lehnaks un druwas wissur deesgan augligas, ka-dehk arri kweeschi netruhfst. Jo tuvak pee Rihgas, jo wairak rahzena un ausu lauki wairojahs. Kursemme, lehnaka gaisa un labbas semmes dehk, par abbahm, Widsemme un Iggauu semmi, jo fwehtita. Ruds tē paug, kas 124 lihds 128 mahr-zinahm smaggi, brangi kweeschi ihpaschi Selgawas un Bauskas dastā, kur weetahm wairak kweeschus, ne rudsus fehj; bes tam

Auzē, Salde, Embohtē, pee Talseem un zittur. Tapat meschi
un daschdaschadas ausas flawejas.

Als labbibas nahk pirmā wehrtibā linni, kas pee mums
brangi aug un tadeht gan mahjās, gan muischās tohp papillam
kohpti un arrajeem labbu pelnu eenefs. Iggauu semmē feklas
kafka grunts deht, kas sinneem ne wiffai derriga, tohs tik preefsch
paschu wajadsibas fehj. Tik Ferwes un ihpaschi Wihkes dallā
ap Fikkeles muischu linnus arri preefsch pahrdohschanas audsina.
Widsemme turpretti bes smiltainahm juhrmallahm un dascheem
smiltaineem widdeem ap Rihgu un pee Gaujas un retteem plif-
keem grants plattkalneem linnus wiffur leeliskam audsina un tee
sche arri pateesi teizami un flaiki paaug. Ihpaschi sinneem der-
rigs irr tas augligs lihdsenums no Alluknes (Marienburg) lihds
Niweekstei un Daugawai ar teem apfahrteejem widdeem, un tas
kalnains un lejainš widdus ap Villandes pilssatu un no turree-
nes lihds Behruawas purweem, Mas-Sallazzi, Ruhjeni, Burt-
nekeem, Walmar un Limbascheem, kur laudis zaur linnu andeli
pasifikuschi ihfti turrigi. Kursemme til dauds linnus nekohpj,
kautschu gan taggad wairak kā zittkahrt. Jo flaweti linni Kur-
semme paaug gar Leischu rohbeschahm, prett deenwiddeem no
Jelgawas.

Rahzeni un dahrsa faknes tiklabb Widsemme, kā Kursemme
un arri Iggauu semmē brangi aug. Pee Kalnazeema muischas
faimneekeem leelu leelee dahrsi ar kahposteem apstahditi. Appiaus
un tabbakus arri dauds weetās audsina, tatschu tee ne wiffai tei-
zami un tohp tik preefsch paschu bruukes kohpti. Ohgas pee
mums wiffur daschdaschadas. Wehl japeeminn, ka muhsu jaun-
nas meitas daschā dohbes un lezzekla makkā, starv leetehm (fwit-
leem) un burkaneem, arri kahdu weentefigī gresnu pukkiti, krin-
geliti, maggoniti eesfehj. Tatstu fchihs tik wairak nebehdnec-
keem sehneem preefsch pluhfschanas un puščkoſchanahs kohptas:
paschahm wehl plawa un druwa, fmarschigus krohnus un waina-
gus audsina.

Dūhwi raddijumi. Muhsu semmes gohwju un s̄rgu lohpi
no masas flakkas un daudsreis zaur fliktu kohpfchanu wehl jo
wairak panikhkuschi un daschu pawassari zellami, kapehz arri pee
darba ne warren fekkas un daschdeen mella putra ar fausu maisti

jastrebj. Sinnu kahdu widdu, kur faimneeklam sirgu Deewa
fwehtiba, lihds pahri desmit ar kummeleem; bet tee knappi tik
pastrahda, zif zittur ar 5 woi 6 sirgeem. Ka tas gan nahkahs?
Talabb ka jo pulks, jo knaps un ikreis pee katra neeka janemm
kahds pahris preeskha. Bet paldees Deewam nu jau arraji
fahk atjust, kahds leels labbums semmes kohpejam irr labs tur-
rigs lohps un tapehz to wairak fahk zeenaht, gohdā turreht un
usmannigi kohpt. Dauds muischās arri jau zaur labbaku kohp-
fchanu un zaur aptezzinaschanu ar zittu semju labbahm lohpu-
flakkahm brangi gohwju un sirgu lohpi eeturreti. Widsemmē
arri fahk daschās muischās gohwis weenumehr stalli turreht, zaur
ko dauds wairak peena flauz. Zittadi Iggauu sirgi, lai gan
masi, bet stipri, isturrigi un tschakli un ar teem warr wisswai-
rak pee mahju buhschanas ar meeru buht, ja tik tohs, ka pee-
nahkahs, pa gohdam kohpj.

Semneku aitas gan newarr dauds flaweht, tahs dohd rupju
pellehku willu, no kurras muhsu jaunas meitas newarr wissai
fmalku dsiju iswehrpt. Jo teizamas irr tahs bruhnas Sahmee-
chu aitas (Deselsche Schafe) ar fmalku, mihistu fprohgainu
willu, kurras tadehk arri labbprahrt rauga zittos widdos eewai-
flinaht. Bes tam taggad dauds muischās Kursemmē, Widsemmē
un Iggauu semmē turra un kohpj Wahzsemnes jeb Merino
aitas ar fmalku fmalku baltu willu. Widsemmē kahdas 60
tahdas aitu audsinafchanas, kohpā ar kahdahn 60—70 tuhfst.
aitahm. No tahm 6 leelakahm, kam katrai pahraf pahr 2000
aitahm, te peeminnesim Smilteni, Zehswaini un Trikkati. Tee
fmilstaini un grantaini plattkalni schè preeskch wiannu gannischana-
nas ihsti geld. Ta willas wehrtiba pa wissahm kohpā isnahk
il gadda kahdi 80 tuhfst. rubli. Iggauu semmē pahr schihm
aitu audsinafchanahm wehl jo wairok gahdahts, tur kahdas
100 muischās winnas eeriketas, kohpā ar 90 tuhfstoßchahm
aitahm un ta willes pefna no winnahm isnahk lihds 100 tuhfst.
rubleem pa gaddu. Arri Kursemmē tahdas aitu audsinafchanas
netruhfst, kautschu gan pa wissahm kohpā tik isnahk 15 tuhfst.
aitas. Tahs leelakas irr Leel-Auzē un Lindē jeb Daugawas
muischā.

Bittes gan apgabbaleem turr; bet nebuhtu grehks, ja wissur
semmes kohpeji few raudsitu kahdus strohpus eegahdaht, kas to

masu puhlinu ar baggāteem augleem atswerr. Bet lohti derri-gas buhtu arri kahdas labbas pamahzifchanas un istahstifchanas par pahrlabbotu bischu kohpschanu zittas semmēs, fur tahs jo wairak zeena un faprattigaki ar winnahm dñshwo. Zaur to muhsu bischneeki dauds wairak pecnemtohs bischu skohlā un wairak auglus mantotu.

Kursemmes un Widsemmes
tautas un kaiminu tautas,

winnu

buhfchana un wallodas.

Pirma nodalla.

Tantu buhfchana.

Wissi kas fwehtu bihbeli turr par zilweku waddoni, tee arri
peenemm par taisnibu, ka zilweki wissi irr no wezzehwa Ahdama
iszehluschees un tadehl wissi irr no weena d'simmuma; wissi zil-
weki irr raddineeki. To apdohmajohrt irr jascheljohahs un ja-
brihnahs, kad neween pafaules wezzos un jaunds stahstos, bet
arri muhsu deenas deemschehls redsam, ka tautas weena prett
ohtru fazellahs, weena ohtru eenihst, neewa un apkarro. No
teem wissuwezzakeem laikeem, ko pafaules stahsti wehl aissneeds,
lihds muhsu deenahm gandrihs wissur scho eenaidu woi strihdinu
atrohdam. No ka tas zellahs? Tik jau no pafchu zilweku
dumpjigu prahtru, neprahtribu un pahrwarrefchanas eegribbahm.
Zilweku dumpjigais prahts, kas daudfreis zell eenaidu starp
meefigeem brahleem un wifstuwaakeem raddeem; neprahriba, kas
arweenu muddina to issmeet, ko nepashst un nesaproht (ka:
ohtras tautas wallodu un eerafchas); pahrwarrefchanas eegrib-
bas, kas usflubbina, ar pahrrunnafschanu, draudefschanu, ne-
taisnahm prazeffhm, warra darbeem un affins isleefchanu fa-
wam tuvakam usmahkt wirsfu.

Tad nu to apdohmadami redsam, ka tautu strihdini, nee-
waschana un mahnefschana it ne kur un nekahdā wihsē naw fla-

wejami; tee irr muhscham japeeskaita netaifnibas, mußkibas un apgherzibas darbeem. Wiffas tautas zilwei irr pehz Deewa taifnibas brahli un raddineeki, latweeschi un wahzeeschi, freewi un leischi, schihdi, englandeeschi, franzuschi, pohli, turki, iggauni. Wiffeem Deews, winnu tehwis un radditais irr wehlejis preeku un laimi; wiffeem uslizzis ar fweedreem waigā sawu maishi chst. Kas tam pretti stahw, tas grehko prett Deewu un winna fwehtheem likkumeem. Kad pasaules stahstus ar prahstu un apdohmu pahrlaffam, tad arri atrohdam, ka tannis wezzös laikos, un tannis semmēs, kur laudis lohti nemahziti, tur tantu farxi wiffai neschehligi; kur turpretti mahziba un gudriba wijsapkahrt isplattijuschahs, tur cenaids starp tautahm irr remdejees un it daudsreis, paldees Deewam, pagallam pasuddis. Taggad appaksch leela Kreewu Keisera waldischanas meerigi lohpā dsihwo wairak ne ka fimts daschdaschadu tantu, ar wairak ka 40 ihpachahm wallodahm. Tapat arri Englandeschu walsti peederr brihnum pulks daschadu tantu; arri Estreiku Keiseram u. t. j. pr.

Muhſu laikos pasaule mahzitas tautas un mahzitu un gudru zilweku leelaka dalla stipri ween us to gahda, lai tantu strihdini isnihtu, un katra tauta warretu sawu wallodu un sawas tehwu tehwa eeraschäas turreht zeenā un gohdā. Bet te irr gruhtums leels, tadeh, ka dauds tautas wehl irr gluschi nemahzitas. Tatschu leela flawa nahkahs teem, kas neisbihstahs no ſcha brihnum gruhta darba. Zaur ſcho flawejamu dsihchanohs tas irr nahzis, ka kristigas Tiropas baltas tautas taggad kaunahs, tohs melnus Afrikas laudis par wehrgeem pahrdoh, it ka lohpus (ko wehl preeksch 30 gaddeem neturreja wis par kaunu); un kas sinn, arri ihfā laikā taps Amerikas walstis wehrgu buhſhana pagallam nozelta. Wehl dauds labbuma warram zerreht no ta puhsina, mahzibu un saprafchanu pahr wissahm tautahm isplattiht, wallodas isskaidroht, un tannis labbas grahmatas farakstiht, tautas stahstus, dseefmas, eeraschäas aprakstiht un gohdā zelt. It pawiffam ſchinni leetā irr flawejami tahdi likkumi, kas atwehl katra tautas behrneem mahzitees augstas un semmias fkohlas, un teem, kas irr ismahzijuſchees, un no Deewa irr puſchloti ar leelem garra ſpehkeem, atwehl eetikt wiffadās gohda weetās un tur buht tehwu semmei

par gohdu un labbumu — ka to muhsu leelai tehwu semmei jau warram redseht. Augstai waldischanai it lohti irr waijadfigi dauds tahdu wihru, kas ar gaischu prahru un taifnu firdi gribb un eespehj isschikirt taifnibu no netaifnibas u. t. j. pr. Ta tad fateek tautu labbums un walsts labbums kohpâ.

Lai nu lassitaji un skohlas behrni warretuzik ne zik sapraast kas par tautu buhchanu jateiz, tad jaeesahk druszin stahstiht par wiffahm tautahm pasaule.

Dhtra nodalla.

Nahdas tautas irr pasaule?

Skaidru un deesgan garru mahzibu par wiffahm pasaules tautahm ne warram schinni masâ grahmata doht, pee tam buhtu ihpascha grahmata jasaraksta. Lai peeteek ar scheem ihseem waherdeem.

Taggad warr rehkinahk kahdus simts gaddus, kur pasaule tik taht irr ismelleta zouri, ka gan drihs it wiffas leelakas tautas deesgan irr pasihstamas. Tik ween taks, kas Afrikas widdu dshwo, pilnigi now finnamas. Zik dauds to tautu irr, to finnams neweens ne warr it skaideri noteikt; jo dauds tautas tiflabb ar wallodu, ka ar issfattu un eeraschahm fateek tik tuwu kohpâ, ka daschs no mahziteem fungem tohs turr par weenu paschu tautu, daschs atkal isschikir. Wisspirmak mehds isschikirt 5 ihpaschigas zilweku flakkas, jeb leelus tautu yulkus par wiffu pasauli. Pirma irr Kaukasijas zilweku flakka (kohpâ 450 woi 500 millijonu lauschu). Pee schihs flakkas tohp peerehkinati wiffas Eiropas tautas un leela dalla no Asijas eedsihwotajeem, ka Juhdi, Perseefchi, Arabeeschi, Turki, Tartari, Armeneefchi un daschas tautas Nihta-Indija Asijâ; tapat arri schihs wehl peekriht tee Afrikas eedsihwotaji, kas mahjo see-meeka pussi starp leelas fmilkchu juhras un Widdus juhras, no Atlantes juhras lihds Egiptes semmi un farkanu juhru. Eiro-

peefchi taggad arri par wissu Ameriku isplattijuschees (jo tur it labba semme un tik brihuum dauds ruhmes, fa trihs woi wairak reis tik dauds zilweku, ne fa wissa pafaule atrohdami, warretu Amerika ween dsihwoht un brangi pahrtiki); tapat arri us tahlu un kauschutukschu Australiju dauds Eiropeeschi aisgahjuschi. Tahdā wihsē tad atrohdam **Kaukasijs** flakku wissas 5 pafaules daskas. Oh tra irr Mongolu flakka (kahdi 450 millijon zilweki); fchi mahjo Asijā ween, un tahs leelakas tautas, kas fchē tohp peeflaitas, irr Sineeschu, Mongolu un Japaneeschu tautas; bes scheem wehl Kalmukki un daschas zittas masas tautas Siberijā un prett Seemeleemi. Trefcha irr Mohru jeb Etiopijas flakka Afrika (warrbuht 50 millijoni). Zettorta irr Amerikas wezzu eedsihwotaju flakka (taggad tur dsihwo wairak Eiropeeschi, un tahs wezzas tautas tur nibzin isnihft). Peekta irr Malaiju flakka, kas gan Australijā, gan arri Asijā, ais Rihtu-Indijas irr atrohdami.

Kaukasijs flakka irr balta, un tohp turreta par to fmuk-fako (finnams no Eiropeescheem, kas paschi pee fchihs flakkas peederr); bet finnams, kur tik dauds tautu un kauschu kohpā tohp rehkinati, tur nei wissi buhs balti, nei fmukki. Mongoli flakka irr d'seltena no gihma un meefahm, un gihmis winneem mehds buht plattaks, ne kā Kaukaseescheem; azzis masas un druzzin paschikhbi prett deggonu pagreestas, schohnekli platti un leeli, plattas luhpas un leelas ausis. Tad nu fmukki jau naw wiss! Bet tatschu katra tauta atkal druzzin sawoda; Mongoli paschi tik jau buhs tee nejaukakee fchinni flakkā un Japaneeschu tee fmukkatee. Mohru jeb Etiopijas flakka (fchis wahrs irr zehlees no wezzeem Greekeem, kas tohs melnus zilwekus par Etiopiescheem nosauze) irr woi tihri mella, woi arri tikkai bruhna, matti teem fprohgaini, fa willa aitahm, galwa it fa buhtu druzzin faspeesta no abbahm pusfahm, peeris ap-palch, luhpas beesas, deggons refns un stahw kā fnukkis. No fchahm Mohru tautahm kahdi 6 millijoni taggad irr Amerikā atrohdami, kur kristiti Eiropeeschi tohs pahrdewuschi par wehrgeem; wehl taggad wairak fa pusdalla no scheem irr wehrgu fahrtā! Zettorta i Amerikas flakkai gihmis un meesa is-flattahs esfarkans it fa warra gabbals; azzis mirds d'sitti peerē, matti irr melsni, deggons plats. Pee fchihs flakkas peederr dauds

masas tautas, kas ikdeenas jo wairak isnihkst, ta, ka taggad warrbuht tikkai pahrs millijonu buhs atrohdami, kas ar Eiro-peescheem nefamaisti schinni flakkä peeskaitami. Peekta, Malaiju flakka irr ar melgainu woi tikkai patumschu gihmi, beeseem, loftaineem melleem matteem, leelu mutti un deggoni. Schee par Afrijas un Australijas neisskaitamahm fallahm isklihduschi, no gihmja it daschadi isschirkrahs weens no ohtra, ta ka daschi irr bahli woi arri jau balti ka Kaukaseesch. Tapehz daudsi tohs pee scheem peeskaita.

Ta nu, pasaules tautas eedallidami leeläs flakkas, warr leelako daku no tautahmzik ne zik isfchikt. Bet tatschu wehl atleek puhlinsch leels, jo daschas tautas ne friht ihsti ne weenä, ne ohtrâ schkrrâ. Afrijas widdü irr daschas tautas, no kurrahm ne mas ihsti newarr noteikt, woi tee peekruht pee Kaukasijs, woi pee Mongolu flakkas; Rihta-Indijä un Ais-Indijä eet tapat ar Kaukasijs, Mongolu un Malaijas flakkahm; daschä Afrijas un Afrikas fallas atrohdahs tautas, ko tiflabb warr peeskaitiht pee Etiopu, ka pee Malaiju flakkahm. Prett seemeleem atrohdamas daschadas tautas kas ta fakturuppuschas un masas, it ka peederretu ihpaschai flakkai. Tadeht daschi mahziti wihi reh-kina tikkai trihs leelas flakkas, prohti: Kaukaseeschus, Mongokus un Etiopeeschus. Zitti atkal skaita lihds 15 flakkahm. Ne-warredami pehz isskattuma ween tautas nodallih, fahla mahziti wihi jau pagahjuschä gadda simteni stipri Lehrtees pee tautas wallodahm klah, gribbedami tahdä wihsä flakkas gruntigaki isschikt. Ar seo brihnum gruhtu darbu wehl taggad diki puhlejahs, un kautschu te jau daschu brihnischfigu padohmu irr aradduschi, tad tatschu wehl fenn naw gallä tikluschi. Daschas wallodas faktiht it tuwu kohpä, daschas it mas, un daschas it ne mas, bes ka warretu wallodu rohbeschus skaidri nosihmeht. Laffitaji sunnahs, ka pat Latweeschu walloda wissur weenadi nefkann; Latweeschu un Leischu walloda gan fanahk tuwu kohpä, bet Leischu walloda atkal wissur nefkann nebuht weenadi. Tapat eet ar Wahzu, Kreewu un ar zittahm wallodahm.

Pasaule taggad mehds skaitiht kahdu 800 ihpaschas wallodas, un seo wallodu starpä kahdas 5000 ihpaschas isrunnas (jeb dialektus). No wallodahm rehkina Eiropä kah-

das 50, Asijā 150, Afrikā 100, Amerikā 400 un Austra-
lijā 100. Mahzitu tautu wallodās mehds buht wairak ne kā
100000 wahrdi; Afrikas un Amerikas gluschi nemahzitahm
meschu tautahm irr ittin mas wahrdi; no garrigahm leetahm tee
mas ko warr isteikt un faprast, jo winnu prahs un walloda us
to naw zillati. Kad tauta dabbu dauds jaunu redseht un mah-
zitees, tad ta isdohma jaunus wahrdus, tohs taisidama no
wezzu wahrdi faknahm daschadā wihsē, jeb peenemdama no
zittahm wairak mahzitahm wallodahm tohs geldigus wahrdus.

Trescha nodalla.

Giropas tautas un wallodas.

Nemsim nu Giropu preefschā, ka to pafauls dallu, kur
mehs paschi dīshwojam, un kas tadehk japanihst skaidraki. Gi-
ropā, ka jau sinnam, gaudrihs Kaukasijs flakta ween atrohdama,
jo to Mongolu, kas fchē (Kreewu semmē) dīshwo, naw dauds, un
no Mohru jeb Etiopeefchu flaktas tikkai it retti irr atrohdami
leelobs andeles pilfatōs. Amerikas flakta (pee kurras ta ehrmiga
Zuhle Pastrana peekriht, ko daschi Nihgā oaabuja par naudu
redseht) un Malaijeefchi gandrihs nemas Giropā naw atrahdami.

No Giropas tautahm irr trihs ka tahs wissuleelakas, pa-
wissam wehrā leekamas, prohti: 1) Germanu woi Wahzu
tautas; 2) Slahwu jeb Kreewu un Pohlu tautas, un 3)
Romanu jeb Giropas deenas widdus tautas. Schihs trihs
tautas walda Giropu un tā gandrihs wissu pafauli.

I. No Germanu tautahm, kas kohpā isnefs kahdu 95 woi
100 millijon lauschu Giropā un Amerikā, irr ta leelaka Wahzu
tauta (Giropā gandrihs 45 mill., Amerikā 5 mill.). Wahzu
tauta runna gan weenu pafchu wallodu, arri winnu grahmatas
gandrihs wissas weenā wallodā farakstitas, bet tatschu warr fa-
skaitihf kahdas 5 woi 6 ihpaschas isrunnas jeb dialektus, kas
katri sawā gabbalā tohp bruhketi. Zittas Germanu tautas,

furu walloda daschreis gan tuwu fanahk kohpå ar wahzu wallodu, bet tatschu ihpaschi irr jamahzahs — irr schahs: Ollandeefchi, Dahni, Norwegi, Sweedri un Englandeeschi — schee pehdigee jau wezzös laikös papillam famaisiti ar zittahm tautahm kohpå; tadehk winnu walloda ar jau labbi atstatta no wahzu wallodas. (Englandeeschi skaitlis irr Eiropå 20 mill. Amerika 15 mill.; wissur zittur kohpå knappi 1 mill.).

II. Slahwu tautas, kas taggad istaifa 75 woi 80 milljoru, gan runna un raksta katru, sawu ihpaschu wallodu, bet tatschu schihs wallodas wissas fanahk tik tuwu kohpå, ka gandrish laudis tuhliht warr fayrastees, tad kohpå sateek. Wissuleelaka Slahwu tauta irr Kreewi, kahdi 50 mill. zilwei; no scheem ta leelaka daska irr Moskawas pusses jeb Leelee Kreewi (35 mill.); tad nahk deenas widdus Kreewi jeb masee Kreewi (ta nosaulti, kautschu tee ne buht naw masi, bet ihsti maktigi wihri) un Ruteni; baltee Kreewi (schee pehdeji Witepskas un Minskas Gubernementes; Rihgå tee papillam redsami un pee balteem swahrkeem pasibstami); Kasaki (gan lohti maifita tauta, tatschu winni wissuleelaka daska peekriht pee teem peeminneteem maseem Kreeweem). Schihs nu bij tahs ihstas Kreewu tautas; tahs runna wissas Kreewu wallodu ar tik mas pahrgrohhsifchnahm, ka tahs knappi warr par ihpascheem dialektheem turreht. Zittas Slahwu tautas irr: Bohli (8 lihds 9 mill.), Serbi (5 mill.), Tschechi (5 mill.), Slowaki, Bulgari un dauds zittas masas tautas Estreiku un Turku walstis.

III. Romanu tautas, kohpå wairak ka 100 mill., no kureem lihds 20 mill. dsilwo Amerika, deenas widdus pufse; wehl zitti Afrikä un Asijä; tahs irr ar sawahm wallodahm drufzin taklat isschlihru schahs, ne ka Slahwu tautas. Romanu grunts tauta irr Italeefchi (25 mill.). Zittas Romanu tautas irr Spaneeschi un Portugaleefchi; (Eiropå abbas kohpå 18 mill., wissur zittur kohpå warribuht 22 mill., pawissam 40 mill.), Rumeni (Turku, Estreiku un Kreewu walsti, papillam 5 mill.) un Franzuschi (33 mill. pawissam). Schee pehdigee irr, tapat ka Englandeeschi, jau no wezzeem laikeem lohti famaisita tauta, bet tatschu leelakai daskai Romani. Wissu scho tautu wallodas (kaut gan katru ihpaschi jaemahzahs) tuwu fanahk kohpå, jo

tahs irr iszehlufschahs no Latineefchu jeb wezzu Nohmneeku walodas, kas ilgu laiku par schahm semmehm walduja.

Tahs zittas Eiropas tautas irr pulku masakas un irr schahs:

IV. Zeltu tautas. Zelti bij wezzos laikos it leela tauta un dsihwoja Anglijā, Franzijā (Englandeefchu un Franzoschus semmē), Spanijā, Italijā un Wahzemmiē. Taggad irr tikai atlikkuschas schahs Zeltu tautas: Iohri (Ihru semmē 6 un Amerika 4 mill.), Schotti un Weli (wairak kā 3 mill., leelā Britannijs, Englantē) un Bretoni (Franzijā, 1 mill.), pawissam knappi 15 millijon zilwei.

V. Pinnu tautas (Kreewu un Estreiku walsti). Pee scheem peekriht Pinni ($1\frac{1}{2}$ mill.), Iggauji un Sahmineeki ($\frac{3}{4}$ mill.), Lihbeeschi (Kursemme) un daschas no skaitla it masas tautas wisszaur Kreewu walsti prett Seemeleem ($\frac{1}{2}$ mill. kohpā). Wissleelaka tauta no schahm irr Unguru tauta Estreiku Keisera walsti (5 mill.). Wissas schihs tautas kohpā buhs kahdi 8 mill. zilw. Pinnu tautas wezzos laikos kā leckahs, irr papreefchu dauds leelaku dasku Kreewu semmē eenehmuschas, ne kā taggad. Lihbeeschi tauta, (taggad tikai Kursemme wehl 2300 zilw.) bij preefch 600 gaddeem it leela, Widsemme un Kursemme.

VI. Tataru (3 mill.) un Turku tautas Eiropā tikai kahdi 4 mill., bet Afrijā warrbuht 4 reis tik dauds.

VII. Juhdi (Kreewu walsti ween gandrihs 2 mill.) $3\frac{1}{2}$ mill. par wissu Eiropu; wissā pafaulē warrbuht buhs 6 mill. Wezza Ebreeschi walloda, kurrā Juhdi wehl taggad skaita pahtarus, irr ūtuwa raddineze Arabijas (un wezzai Sihrijas) wallodai. Arabeeschi it retti irr Eiropā Turku semmē, bet Afrijā un Afrikā wairak kā 15 mill.

VIII. Armeniu tauta, kas tāpat kā Juhdi eet par wissu pafauli andeledami, Eiropā gandrihs püss mill., bet Afrijā, Kreewu un Turku walsti ap Ararat kalnu, papillam 3 mill.

IX. Tschiggainu tautu, no Indijas preefch 440 gaddeem atnahkuje, Eiropā $\frac{1}{2}$ mill. (leelaka daska Turku walsti). Bit tee Afrijā irr, tas naw finnams. Walloda teem fwescha.

X. Greeku tauta, puſelihds ar Slahwu tautahm ſajauktä, Ciropä wairak ka 2 mill.; iſſlawetu wezzu Greeku pehznahkami.

XI. Latweeschu un Leifchu tautas gandrihs $2\frac{1}{2}$ mill. Par tahn runnasim drihs wairak.

XII. Basku tauta Spanu un Franzoschu ſemmë, gandrihs puſs mill. (400000) ar ihpaschu fwefchu wallodu.

Zettorta nodalla.

Latweeschi un Leifchi.

Dascham Latweetim warrbuht ne patiks, ka to faleek ar Leiti kohpä. Bet ne warr zittadi, jo walloda irr tuva raddineeze. Wiffas tahs preefschä peeminnetas Ciropas tautas irr pehz winnu walledahm iſſchirkatas woi kohpä fanemtas. Preefsch kahdeem 300 gaddeem mahziti wihi eefahke tautu wallodas wehrä likt un gruntingaki pahrraudſih. Papreefsch, un ir pat wezzo gudro Greeku un Rohmneku laikös, tahs fwefchajas ne mas ne turreja par uſrakſtſchanai wehrtahm; wiffas fwefchhas tautas tappa nosauktas par barbareem, tas irr nemahziteem meſchaineem. Tapehz ar ihſti ne finnam no daudi wezzam tautahm, pee furrahm no tahn ſchä papreefsch minnetahm leelajahm tautahm tahs peerehkinamas. (Ta Makedonijas maktigu tautu, furru leelwaldneeks Aleſanders puſs paſauli uſwarreja, gan mehds peefkaitiht pee Slahwu tautahm, bet tatschu ihſti neſinno woi irr ta rikti; par wezzeem Egipteeſcheem, par Aſſihrijas un zittahm tautahm irr ſtrihdinsch leels.)

Taggad jau fenn lohti mahziti un gudri wihi Englantë, Italijä, Wahzu- un Sprantschu ſemmë dikti ar wallodahm no- darbojahs; daschi tahdi ſaproht 20 lihds 50 wallodas ſtaidri runnaht; daschi gan to ne-eeprehj, bet tatschu lihds 100 un wairak wallodas tik tahlu paſihſt, ka warr drohſchi noſpreest, furras ſakriht kohpä un furras nè. Tahdi wihi nu irr atrad-

duschi, ka ta wiffu wezzaka walloda, no kurras gandrihs wiffas Eiropas wallodas irr iszehluschees, irr atrohdama it wezzos Indijas semmes rakstos. Echo it wezzo wallodu nosauz par Sanskrita wallodu. Tee wiffu wezzakee Indeeschu raksti (dseefmas, tizziba un likkumi) schinni wallodā irr 1500 voi 2000 gaddus preeksch Kristus dīmschanaš farakstiti, un patte walloda jau 300 gaddus preeksch Kristus ds. jau ismirruši, un no ta laika tikai Indeeschu svehtās grahmatās atrohdama.

Pee echo Sanskrita wallodas-aprinku nu peerehkina wiffas tāhs trihs leelas Eiropas tautas: Germanus, Slahwus un Romanus, tāpat arri wezzi Greeku un Rohmneku jeb Latihneeschu tautas, Zeltu un Latweeschu jeb Leischu tautas. Afijā wehl dauds tautas peekriht pee schihs leelajas toutu pamihlijas (kas taggad wiffu pasauli pahrwalda), prohti Armeni, Perseschu un dauds Kaukasijs, Indijas un pat Malaiju tautas. Juhdu un Arabeeschu, tāpat Aramejas wallodas ne peekriht pee schihs pamihlijas; Pinnu un Basku tautas arri nē; tāpat Turku un Tataru tautas. Ëe nu redsam, ka muhfu tuvi kaimini, tee Iggauri (tāpat ka winnu raddu tautas: Pinni, Unguri) un Sahmineeki no mums irr it tahlu atstatti, kad wallodas usluhkojam.

Schihs tautas, kuxu walloda no Sanskrita iszehlusees, tohp arri nosauktas par Indo-Germanu tautahm. Nodenas-widdus Afijas tāhs irr isplattijuschahs par daschahm Afijas un Australijas fallahm, par Breeksch- un Alis-Indiju, Persiju, Kaukasijs kalneem, Eiropu un wiffu Ameriku. Us Ameriku sinnams Eiropeschci aisseisoja pehdeju 367 gaddu starvā ar fuggeem, no ta laika fahldami, kad Kristaps Kolumbus 1492trā gaddā pehz Kristus ds. Echo semmi pirmu reis atradde par juhru braukdams. Bet kad gan tik milsuma dauds tautas atnahze us Eiropu? To it neweens skaidri newarr noteikt, jo wiffi wezzi pasaules stahsti irr pa dauds jauni pee tam, mums par schahm brihnischkigahm tautu reisofchanahm finnu doht. Tik jau notizis tas irr, lai ar ne kahdi stahsti ne dohd finnu par to. Papreksch gan irr Zeltu, tad sebbat Greeku, Latihnu un Germanu tautas atreisojuschas no Indijas seemela pussi gar Kaukasijs kalneem un melnas juhras us Eiropu; teem pakkal kassim

nahze Slahwu tautas un wehl febbak Latweeschu un Leischu tautas, kautschu irr tee jau gan preefsch Kristus ds. atnahze schurp. Wezzu Greeku stahsti un teikas gan eefahkahs kahdus 1500 gaddus preefsch Kristus dsimfchanas, bet tee ne ko skaidri ne finn no tahdas rijsfchanas, kautschu Greeki, ka jau fazijam, pafchi peederreja pee fcho tautu pulku. Tatschu daschas it wezzas Greeku teikas stahsta, ka winnu tauta effoht no Kaukasijas pufsi atnahkusi us Eiropu. Leelais fausas semmes zeljch no Indijas us Eiropu tik jau arri wedd zaur Kaukasiju. Tapat ka Greeku un wezzas Italijas Latineeschu tautas, ta arri Germanu tautas leekahs it wezzos laikos, warr buht 2000 woi wairak gaddus preefsch Kristus peedsimfchanas, atnahkuschas us Eiropu, un sche isplattidamees eedfinnuschas tahs pirnak atnahkuschas wezzas Eiropas Zeltu tautas masos semmes stuhrds, kur tahs taggad puissihds isnihkuschas (flattees treschä nodalka Eiropas tautas Nr. IV.). Zeltu tautas wehl ne fenn rehkinaja par pagallam ihpaeschu tautu. Basku un Pinne tautu wallodas lik gluschi atschikkrahs no schahm Indo-Germanu wallodahm, ka tohs it nemas newarz sadabhuht kohpā. Bet pee wiffahm Sanskritu wallodahm facet daschas wahrdi rindas tuwu kohpā, ka: skaitlu wahrdi, tee wahrdi: es, tu, mehs, buht, ejmu. Sweedru (Germaneem peederrigas) tautas wezzajas teikas arri stahsta, ka tee no Kaukasijas pusses atnahkuchi.) Wissi schee (Greeku, Sweedru un zittu) wezzi tautu stahsti tann laikä bij usrafsteti, kur wehl ne buht ne fimmaja no tahm scheit isstahftitahm wallodu raddibahm. Preefsch pahru simts gaddeem, kad fahke ar wallodahm zil ne zif darbotees, tad lohti brihnojahs atrasdami, ka dauds ihsti wezzi un gruntigi Latweeschu wallodas wahrdi brangi fasflann kohpā ar Greeku un Latineeschu jeb Rohmneeku wallodahm. Behzak arri atradde, ka Wahzu nn Kreewu wallodas dauds wezzi grunts wahrdi faktiht kohpā. Greeku un Latineeschu wallodas it tuwu fanahk kohpā, u. t. j. pr.

Bet kad nu arri fimmam, ka wissas wallodas, kas faktihtsahs it wezzā Sanskrita wallodā, irr raddineezes, tad tatschu faktram

*) No Sweedru semmes pehzak Goti, maktiga Germanu tauta, 200 gaddus pehz Kristus ds. isgahje, vapreefsch zaur Kursenmi un Pruhfcheem us Pohlu semmi un melnu juhras mallu; pehzak us Wahzemmi, kur ta paliske.

patiks sinnah, kurras irr sawâ starpâ tuwakas raddineezes, un kurras tahlakas. Iau preefschâ irr peeminnehts, kâ wissas Germanu wallodas sawâ starpâ stahw wissutuwaki kohpâ; Slahwu wallodas sawâ starpâ wehl tuwaki; Romanu wallodas, kas no wezzas Latinu wallodas iszehlischahs, atkal sawâ starpâ it tuwu. Bet nu nemfim Latweefchu un Leifchu wallodu tuwakus raddineekus. Tee irr:

1) Wissipirnak Slahwu dialekti un wallodas, un no schahm, kâ leekahs, Nutenu un to ta nosauktu masu Kreewu dialekti. Wissuwairak tee Latweefchu un Leifchu semmes gabali, kas us Kreewu semmes pussi stahw, Widsemme un Kursemme, runna dialektus, kas it tuwu faktiht un ir wezzös laikos,zik sinnam, tuwu faktitte kohpâ ar Slahwu wallodahm.

2) Als Slahwu wallodahm wissipirma Latweefchu wallodu raddineeze irr, kâ leekahs, Greeku walloda*); tad nahk:

3) Latineefchu jeb wezzu Nohmneeku walloda, ar ko leels wahrdi puls faskann kohpâ. Tad nahk:

4) Germanu wallodas, un no schahm tee dialekti, kas seemetu (tas irr muhsu) pussè tohp un wezzös laikos tappa runnati. No scheem dialekteem daschi (wissuwairak tee wezzafee) fanahk ar Latweefchu wallodas tik tuwu kohpâ, kâ daschi Slahwu dialekti. Wahzu walloda irr pehdejös gaddu simtendös dauds wairak pahrwehrtijufées, ne kâ Latweefchu walloda. (Jo tik drihs, kâ tauta wairak eepasihstahs ar gudribahm, skunstehm, andeli un kaiminu tautahm, jeb iszefkahs wallodâ labbi dseefmu taisitaji, un tohp farakstitas dauds gudribas grahmata: tad walloda pahrwehrtschahs ahtri. Anglu un wissuwairak Franzuschu wallodas wehl ahtrak pahrwehrtschahs. Masa k mahzitu tauto, kâ Slahwu, Latweefchu un Leifchu, Pinnu wallodas dauds gadda simtenu starpâ paleek gan drihs weenadas, ja

*) Ar Greeku wallodas faktiht neween dauds wahrdi skanna kohpâ, bet arri daschi zitti wallodas ihpachumi pee wallodas islohzischanas un jaunu wahrdi eteafschanas.

laudis dauds ne maifahs kohpā ar zittahm tautahm. Bet tik jau ar laiku ikkatra walloda pahrgrohsahs; zittadi jau ne buhtu tik dauds wallodas un dialekti zehlufshees.

Wehl irr mäfs pulzinsch wahrdū Latweeschu wallodā, kas arri Iggauu wallodā atrohdahs, un tur to paschu no-fihme; kā: laiwa, wirwe, mahja; zitti atkal gandrihs tāpat fñann (kā: waggo, tas irr: wagga; fugu = fugga; talkus = talks; piim = peens; ruggis = rudi; kaus = kaujis; firwes = zirwis; törwa = darwa; launang = launags; tumme = tumsch; me = mehs; maksmā = makfaht un wehl kahdi 30—40 wahrdi, woi drufzir wairak). Bet kad wiffa patte walloda irr it pa-wissam fwescha, tad jau newarr fcho rettu wahrdū deht dohmaht us radda buhfchanu, bet warram drohschi fizzeht, ka daschus no fcheem waherdeem Latweeschi peenehme no nahburgeem Iggau-neem, Sahmineekeem un wissuwairak no Lihbeescheem, kas wezzös laikös neween puß Widsemme (Latweeschu dakkā, ap Limbaescheem, Rihgas un gar juhrmallu), bet arri leelā dakkā Kursemme ap Baußkas, Engureem, Wentspils mahjoja un taggad wehl tik Kursemme, Dundagas stuhrī irr atrohdami; daschus atkal schihs tautas peenehme no Latweescheem.

Kā arri daschus wahrdus Latweeschu wallodā atrohdam, kas Franzischu (jeb Sprantschu), Anglu (Englandeeschu), Sweedru, Dahnu un zittas Ciropas wallodās atrohdami — par to jau tas newarr brihnitees, kas fcho rakstu lihds schim ar prahu lassijis un tautu radda buhfchanu, kā waijadfigs, paturrejis galwā.

Bet woi nu ihsti tā irr, kā schē to isteizu: par to mahziti wihrī lihds schim irr brihnum dauds strihdejufshees un daschi wehl strihdahs, neween muhsu tehwu semmē, bet arri Wahz-semme, Englantē un tahlu jo tahlu. Tatschu tee gruntigakee wallodu pratteji taggad peenemm to par pateefibu, kas augfchā isteikts. Strihdinsch wissuwairak tad iszelleahs, kad tahdi jau-zahs starpā, kas tikkai pahru wallodu faproht. Tā dauds Wahzu grahmatas tohp stahstihts, ka Latweeschi, Lihbeeschi un Kuhri effoht Pinnu tautas; Leifchi un Pohli effoht zitta ihpascha tauta u. t. j. pr. Tas irr it pawissam neriktigi, un tik tahdi,

kas muhſu semmes un wallodas nemas nepafihſt, warr ta rafſtiht un runnaht. Lihbeefchu, Sahmineeku, Iggauuu un Pinna wallodas, jeb labbač fazzicht dialekti, fateekahs weena ar ohtras tik tuwu kohpā, ka tee warr tuhliht weens ohtru zit ne zit fapraſt; un wezze Luhri, no kureem ſtahta Wahzu un Krewu ſtahtu grahmataſ, bij wehl preekſh 500 gaddeem it duhſchiga tauta Kurſemmē, no kurras taggad ſkaidri newarr finnaht, woi tee bijuſchi Latweefchu, woi Lihbeefchu jeb Pinna tauta. — Gefah, kumā daschi peefkaitija Latweefchus un wezzu Bruhſchu tautu winnu tuwus raddineekus, gan Greekeem, gan Latineefcheem jeb Rohmneekeem, gan arri Germaneem. Slahwu mahziti wihi ne retti mehdj Latweefchu un Leifchu tautas peerehſinaht pee Slahwu tautahm.

Bet ne weenam no ſcheem naiv taifniba, jo gruntigi wallodu pahrmekletaji apleezina pehz pateefibas, ka:

Latweefchu un Leifchu un wezzu Bruhſchu wallodas irr ihpaſcha wallodas zilts, kas naiv wiſſezehluſchees zaur Germanu un Slahwu wallodu ſajauſchanohs pehz Kristus dſim-ſchanas, bet kas irr tapat ka fchihs wallodas, it wezzōs laikōs ihpaſchi iſnahkuſe no Indijas Sanskrita wallodu.

Leifchu walloda gan it fenn irr atſchlihuſees no Latweefchu un wezzu Bruhſchu wallodahm.

Sinnams mums gan it ne mas ne buhtu jakaunahs par muhſu Latweefchu wallodu, ja ta pateefi buhtu takda febbak famaiſita, ka papreekſh daudſi dohmaja, jo tahs wiſſulepnakas wallodas Eiropā, Sprantschu un Anglu (Englantes) wallodas irr ta iſzehluſchahs no daudſi wallodu famaiſſchanas kohpā. (Wahzu un Krewu wallodas nē). Tatſchu kas teſa, tas teſa. Latweefchu un Leifchu wallodas irr ka ihpaſchas un it wezzas pee tam paſihstamas un lohti zeenijamas, ka tahs no wiſſahm Eiropas wallodahm wiſſtuwač ſanahk kohpā, ar wezzo, jau wairak ne ka 2000 gaddus lauschu mutte pawiffam iſmirrufchu un taggad tikkai Indijas ſwehtas grahmataſ atrohdamu Sanskrita wallodu. Ar ſcho Eiropas wallodu zeenijamo leelmahti

ta Leischu walloda, kas Pruhfchu rohbeschu pufse Leischu semme
 no Schamaiteem jeb Schmudeem (ihpaschâ Leischu apunki) tohp
 runnata, fakrihtoht wehl druszin wairak kohpâ, ne kâ Latwee-
 fchu walloda. Daschi tizz, ka Latweeschi Indijâ daschâ stuhri
 wehl atrastu tahdas wallodas, furras tee bes eemahzishanôs jau
 pufslîhds saprastu. Newarram finnaht woi teesa. Tik to warr
 zerreht, ka Latweeschi, kas nahkojhôs laikôs nemfees studeere-
 dami eemahzitees Sanskritu un zittas Indijas wallodas, warr-
 buht daschu jaunu un brihnischkigu leetu atraddihs. Englan-
 deescheem puhlinsch jau dauds gruhtahks pee tam. È nu warr it
 skaidri redseht, zif leeli mulki tee irr, kas neewa Latweeschi
 wallodu, jeb kas kaunahs buht Latweeschi. Tee irr ihsti ap-
 fmejami, wissuwairak ja tee wehl irr mahziti wihi. Turpretti tas
 irr ihsta un leela mulkiba, kad dohma, ka zilweks, kas gribb Lat-
 weetis polikt, ne drihkst mahzitees zittas wallodas, jeb tam naw
 brihw smalki gehrbtees un turretees, it ka Franzuscheem, Angleem,
 Wahzeescheem, Kreeweem un zitteem irr brihw. Ta irr lohti
 flawejama leeta, kad mahzahs zittas wallodas, tik drihs, ka to
 eesphej, jo ar Latweeschi wallodu ne aissneeds tahl paaulê,
 tapehz ka tas gabbals irr mass, fur to runna. Tatschu irr ihsti
 gohds tam, kas par augstu jo augstu Kungu palizzis un arri
 zittas wallodas rumadams, ne leedsahs nemas skaidri isteikt,
 ka irr un paleek Latweetis, ka no wissas sirds mihle Latweeschi
 tautu un wallodu, ruhyedamees par winnu lablahschanas fur
 un kâ to eesphej. Un kad tikkai ihsti gohdajami wihi no Lat-
 weeschi kahrtas fahks pulka tahdu prahdu turreht, tad arri at-
 wehrfees azzis teem pamulkeem pufsekohkalehzejem, kas tautai
 par negohdu tuhliht kaunahs buht Latweeschi, lihds tee eemah-
 zahs pujslihds wahzifki pamuldeht. Tas buhtu brihnum, kad
 wissi tee Kreewi un Wahzeeschi, kas eemahzahs Franzuschi
 wallodu, gribbetu buht Franzuschi! Sinnams dsimtu buhfchanâ
 bij zittadi, bet taggad irr latris brihws wihrs un kungs, kam
 naudas maks pilns, jeb galwa gudra un rohkas tiflas un mud-
 digas us kreetneem darbeem. Latweeschi tauta stahw, ka redse-
 jam, ihsti gohdâ starp Eiropas tautahm; winnu walloda irr
 lohti zeenijama, un irr papilnam wehrta, lai tannî faraksta
 brangas jo brangas grahmatas, kahdas lihds schim brihdim
 wehl it rettas atrohdamas.

Pee Latweefchu tautahm (kā daudsi dohma) peederreja wezzōs laikōs wehl ais Leischeem us deenas widdus pufi it maktiga tauta, ko wezzi raksti nofauz par Latweefcheem. Breefmi-gōs karrōs ar Pohlu lehnineem un leelkungeem tee tappe jau preefch kahdeem 600 gaddem pagallam isnihzinati. No winnu wallodas ne kas naw atlizzis. — Wezza spehziga Bruhfchu tauta (no kuxxi wallodas atlifkumi deesgan palikkusch) tappa neschehligā karrā, kas wairak ne kā 50 gaddus dauffjahs, no Wahzu brunnineekeem leelajā dakkā isnihzinati. Schee brunni-neeki nahze no wiffas Wahzsemmes leeleem pulkeem kohpā, grib-bedami wezzus Bruhfchus ar warru peespeest pee Kristigas tizzi-bas un dīmtbuhschanas. Kad wairak, ne kā 300 tuhkfostchi no Bruhfcheem bij iskanti, tad tee zitti padewahs un peenehme ar laiku ne ween kristigu tizzibū, bet arri wahzu wallodu, tā ka taggad Bruhfchōs gan atrohd uppes un zilwku dīshwes weetas, pilfatus, fahschas ar latwifku wahrdeem, ka to uppi: Pafarga, kas bijuse rohbefchu uppe, tahs weetas Pilskaln, Laukfarg, Rag(ga)nit, Stalkupeen' u. t. j. pr. Breefch pahru simts gaddeem wehl Danzig pilfatu juhymallā laudis runnajuhschi latwifki; Klaipēdas pufse wehl dauds febbat dīshwoja Latweefchi. Kursemme wezzee duhschigee Kuhri, kā leekahs, arri tannis breefmi-gōs tizzibas karrōs preefch 5—600 gaddeem irr isnih-zinati, jo winnu wahrds pehdigi pasuhd grahmatās, un gallā (tas irr, kad fahle wallodas likt smalkaki wehrā) atrohd tikkai Latweefchus ween Kursemme un Widsemme. — Bruhfchu un Kursemmes Latweefchi it wezzōs laikōs bij brangi kuggotaji par wiffu muhsu juhru; tapehz arri lihds fchim deenahm wehl irr tai juhrai palizzis tas no Latweefcheem dohts wahrds: bala juhra („baltisches Meer“), kautfchu atkal zitti irr peenehmuschi to tai no Sweedreem dohtu wahrdu „Ostsee“, tas irr „rihta juhra“ (jo muhsu juhra stahw Sweedru semmei prett Rihtem).

Latweefchu tautas flaitlis taggad irr fchis: Kursemme dīshwo 460 tuhkfostchi Latweefchi, Widsemme 370 tuhkf., un Witepskā wairak ne kā 160 tuhkf., Leisches kahdi 17 tuhkf. un Pehterburgā kahdi 3000. Kohpā weens millijons un 10 tuhkf. Latweefchi. Witepskas gubermentē kā leekahs irr fennak bijuschi wehl dauds tahslak Latweefchi ne kā taggad; tee irr ar laiku peenehmuschi freewu wallodu. (Taggad wehl Wi-

tepſkā tāpat kā Leifchōs irr dſimtbuhſchana; leelaka daska no ſcheem Latweeſcheem grahmatas laſſiht nei proht, nei gribb, it kā preekſch 40 gaddeem pee mumſ.)

Leifchū tautai warr rehkinah̄t gandrihs tschetru ſimts tuhſtoſchus wairak, ne kā Latweeſchu ſkaitlis paſaule. Winni irr Gubernijā Kowno 650000, Wilnas gubern. 160000, Kurſemmē 8000, Grodno 3000, Pohlu gubernementē Augustowo 300000, un tad wehl Bruehſchōs 250000; tad nu iſnahk 1 mill. 371 tuhſ. Laſchu, jeb 350 tuhſt. wairak kā Latweeſchi. Wezzōs laikōs Leifchi bij it brihnun maktiga tauta, ta uſwarreja un pahrwaldija walſti, kas bij deſmit reis tik leela, kā Leifchu ſemme patte. Behdiḡi winnu leelkungs Jagello peenehme kriſtigu tizzibū, apprezeja 1386tā gaddā Pohlu kehnina weenigu meitu, un tā pazeheſlahs arri par Pohlu kehninu. No ta laika Pohlu un Leifchu ſemme tappe kohpā walbida; Pohlu tauta bij mahzita, winnu muſchneeki iſplattijahs par Leifcheem, un taggad tikfai tee maſakee gruntes un muſchu fungi mehd̄ Leifchu wallodu runnaht. Leifchu walloda prett Kreewu rohbeſcheem diki irr ſamaifita ar ſcho kaiminu wallodas. Tee Leifchi, kuxxu ſemme taggad peederr pee Bruehſchu walſts, peenemm jo deenās jo wairak Wahzu wallodu, un laikam ar winneem notiks tāpat, kā ar wezzeem Bruehſcheem. Leifchu wallodā gan irr daschas grahmatas drukkatas, bet tatschu wehl maſak, ne kā pat Latweeſchu wallodā, un prohtams wehl it daudſ maſak, ne kā Wahzu wallodā, un tad ſcho Leifchu prahta zillafchana it kohti tohyp wairota, kād tee peenemm ar prahtu to leelako un daudſ wairak apkohtu wallodu.

Bet kā tad us preekſchu iſdohſees ar Latweeſchu un Leifchu tautahm un wallodahm? Woi tahs iſmirs, jeb woi paſiks dſihwas? Tā muhſu deenās daudſi praffa, kautſchu tahda praffiſchana irr gluschi weltiga. Jo tik teefcham, kā katra zilwekam irr jamirſt, tik teefcham arri mirſt ar laiku katra tauta. Zik daudſ leelas un maktigas tautas naw iſmirruſchas pagallam! Bet kād mirſchanas laiks buhs klaht, to newarr finnaht ne pee zilweka ne pee tautas. Schodeen leekahs tā un tā, daschs irr ſafſlimmis us mirſchanu, un ohtrā deenā irr wiſ pagallam ſawadi. Kad nu arri neweens newarr ſkaidri par to ſeetu ko funaht, tad tatschu to warr drohſchi noteift, kad muhſu un

zittu tantu buhschanu usluhkojam, ka pirmajo nahkofchu
 200 gaddu starpā Latweeschu tauta ne issuddihs wis, un ka
 tadeht teem peenahkahs leela pateiziba, kas no sirds puhlejahs,
 Latweeschu wallodu un literaturu (tas irr; rakstu un dseesmu
 krahjumu) kohpdami. Jo ta wiffuleelaka dalla no Latweeschu
 behrneem un behrnu behrneem lihds peektu woi desmitu augumu
 zittur jau ne warrehs gudrivas fmeltees, ka Latweeschu grah-
 matās. Kas tik eespehj, lai mahzahs arri zittas wallodas,
 pawissam Wahzifki; bet labbu mahzibu waijaga muhfu deenās
 it wisseem tautas behrneem.

Zelgamā, drīklets pēr G. W. Steffenhagen un debla, 1859.

Brihw drīklets

pehj tahai eeksh ukumēm nospreestahm finnahm.

Rīhgā, 31mā August mehn. deenā 1859tā gaddā.

Dr. G. E. Napiersky,

drīkletsamu grahmatu pahruhlotajš.

L a t w e e f c h u semmes kahrtes isskahstischan.

Wisspirnak ja-isfchixx uhdeni un semme.

I. Uhdeni. Wissi uhdeni muhsu landfahrtē irr usshmeti ar sillu pehrwi. Tee nu irr redsami:

- 1) Juhxa — tas leelais fillais gabbals, kas muhsu semmes fahrtē pa kreisru rohku un angshpuffe atrohdams.
- 2) Eseri — tee masee fillee platschi, kas fahrtē schur tur at-rohdam.
- 3) Uppes. Wissas tahs fillas lihkas strihpinas fahrtē, kas galla pec-eet pee juhras flaht, irr uppes.

Tahs masas fillas strihpites, kas juhras gabbala un eserōs eefschā weena blakkam ohtras redsamas, sunnams ne fo wairak ne nosihme, kā uhdeni, un tik tadehk irr usmahletas, lai warr tohs uhdenu platschus weegli atschēkt no semmes.

Apluhkošim nu paschu semmi, tad irr isfchekkami:

II. Kalnaini jeb tahdi semmes gabbali, kas wairak ne kā simts pehdu iszelleahs par juhras speegeli augstak. Tee gabbali irr ar it fmalkahm bruhnahm strihpitehm apshmeti. (Tee semmakaem gabbali irr atstahti balti.) No teem kalnaineem gabbaleem

- 1) tee kas mas tik fazellahs angstumā, irr usshmeti ar it rettahm fmalkahm strihpitahm; tikkai mallā tahs stahw beesaki kohpā.
- 2) Tee gabbali, kas eet pahraf par divi woi trihs simts pehdahm angstumā, irr ar beesakahm it fmalkahm bruhnahm strihpitehm apshmeti.
- 3) Wehl beesaki stahw tahs fmalkas strihpites kohpā, kas nosihme tahdus leelakus semmes gabbalus, kas jan kahdu peez simts pehdu jeb wairak angstakas, ne kā juhras uhdens speegelis. Geskattees landfahrtē pa labbu rohku augshajā stuhrē ap Laienes muischu, un arri Widjenunes widdū, ap Westenes un Behrsaines muischahm.
- 4) Tee masee appali brujni plazzischī tad nu sunnams nosihme falnu gallus.

III. Bet nu apluhlofim wiffas zittas strihpites un sihmes muhsu semmes (jeb land-) fahrtē. Wiffas tahs irr ar melnu pehrwi usmahletas. Schè nu atrohdam:

- 1) Rohbeschus — kas usfhmeti ar tahdahm mellahm strihpnahm, kas isleekahs it là farauftitas masos gabbalintos, tà ka arweenu atleek masa ruhmita wallam starp teem gabbalineem. Tahdà wihsé irr usfhmeti:
 - A. Gubernementu rohbeschi (ar resnahm strihpehm) starp Kursemmes un Widsemmes (no Kangaru esara lihds Baldohnas m., tahak eet rohbeschi garr Daugawas mallas), starp Kursemmes un Leischu semmes, starp Widsemmes un Witepfkas. (Leischu semme stahw appakshpuffe un Witepfkas gubermente landfahrtē pa labbu rohku.)
 - B. Teefas aprinku rohbeschi Kursemme un Widsemme, ar druzzin teewakahm strihpehm.
 - C. Kirspehlu rohbeschi. Tee irr, isschierschanas labbad, ar maseem melneem punktischem rindē, usfhmeti. (Kursemme tikkai tahs 33 valdischanas Kirspehles irr usfhmetas.)
- 2) Zellus. Ja wiffus zellus gribbetum usfhmeht, tad fahrte valiku par dauds raiba. Tè tadeht tikkai pahrs to leelaku zellu irr, ar mellahm, mehreni fmalkahm pateefchahm strihpehm usbildeti, leelzelli kas wedd no Rihgas us zitteem pilfateem, tà: Walku, Dinaburgu, Jelgawa un Schauli, Leepaju un Klaipehdu, Kuldigu un Wentspilli.
- 3) Zilweku mahjoklus wehrâ lildami, atraddisim muhsu semmes fahrtē:
 - A. Pilfatus; no scheem tee leelee, tà Rihga, Jelgawa, Dinaburga, irr usfhmeti ar dubbultu mellu appalu rinki; tee masati ar weenfahrtigu masu rinki; abbas wihses rinku eefschâ irr fmalkas mellas strihpites.
Tee diwi ar muhreem apzeetinati karxa pilfati Daugawas mallâ, Dinaburga un Skanste irr sawadâ wihsé usfhmeti.
 - B. Meestus jeb masus pilfatinus. Tee irr usfhmeti ar masu appalu rinki, kur punktisch eefschâ un frustis wirsfu.
 - D. Muischais. Tahs irr ar mellu rinkiti ween, bes punktina eefschâ, usfhmetas, un frustis tik tad irr wirsfu, ja basniza irr flaktumiâ.

E. Ugguns bahkas — Daugawas gallā, us Kolkas raggu,
Ruhneeschu fallā eefsch juhras, un ne tahl no Wentspils:
wiffas tahs irr sawadā nūshē nosīhmetas, ko landkahrtē
weegli warr atraſt.

4) Wehl ar mellu drukku fahrtē irr atrohdami:

- A. Pilſatu, meeftu, muischu, ejaru un uppu un daschadu falnu
wahrdi, kas zif bij eespehjams, rīktigi latviski ūrafstitti.
Bohkfabs m. pee wahrda nosīhme muischu (W. = wezzu,
J. = jaunu), u. = uppi, f. = falnu, e. = eseru.
- B. Kahrtē mehri. Kahrtē us kreifu pufsi appaſchā at-
rohdam diwi dubbultas strihypes, fur wirfū usſīhmehtis, zif
leels gabbals us ſcho landkahrti nosīhme 5 werfes, jeb 10,
25 woi 50; tai wirfesjai blaſkam ſtahw juhdsu mehrs.
- D. Kahrtē mallā usmānnigais eeraudſīhs pa labbu un pa
kreifu rohfu tohs ſkaitlus 56 un 57, tāpat arri appaſchajā
un augſchajā mallā 39, 40, 41, 42, 43, 44 un 45.
(Schē ſkaitli arri nosīhme mehrus, prohti tahdus, kas ap-
fneeds wiffu paſauls lohdi. Tee mehri par labbu un kreifu
rohfu ſtahw kātris 15 juhdsu weens no oħtra, un ſkaitlu
reħkinums eesahkabs pee Ekwatora (t. i. tai wiffusiltakā
weetā us deenas pufsi, tur, fur kātra deena un kātra nafts
arweenu paleek 12 ſtundu gaxxi). Skaitlu beigums irr
augſchypuffe, pehdigā Seemeelu gallā, fur ar 90tu ſkaitlu
beidsahs, un fur kātra deena un kātra nafts 6 mehnescħus
gaxxi. (Kātras, ta arri muhsu landkahrtē augſch pufſe
rahda teefcham us Seemeleem, appaſchypuffe us pufſdeenas
pusses, labbas rohlas pufſe us Riħteem, kreifa pufſe us
Walkareem.) Kuldiga, Riħga un Lubbahne ſtahw, kā
kātris kahrtē warr redsejt, gandrihs lihdsigti appaſch 57tu
ſkaitlu, jeb semmes lohdes plattuma graħdu; tad nu
no Riħgas jeb Kuldigas lihds Ekwatora irr 57 reiſ 15 juh-
dhes, un lihds Seemeleem tikkāi 33 reiſ 15 juhdes.

Tee ſkaitli appaſchā un augſchā pretti nosīhme paſauls
loħdes gaxxuma mehrus jeb graħdus. (Schē reħkinum
irr usneħħniuschi pee kahdas fallas Ferro walkara pufſe, un
no turrenes ſkaita 360 graħdus wiſsaplaħrt paſauls lohdi.)
Tik tahm weetahm ween, kas ſtahw appaſch to paſchu gax-
xuma graħdu (fa Dinaburġa un Verro, jeb Leepaja un
Klaipēda, jeb Walka, Kriżburga un Subbate) irr wiffahm
lihdsigti weenā azzumirkli puſſdeena, puſſnafts u. t. j. pr.

Kas wesselu grahdū (muhsu semmēs kahdu 9 juhdsu) mahjo
us walkara püssi, tam 4 minutes febbak faule uslezz un
no-eet. Tad nu Dinaburgā kahdas 20 minutes agrak faule
lezz un no-eet, ne fa Leepajā woi Klaipēdā, Walkā 9 mi-
nutes agrak ne fa Jelgavā, 5 min. agrak ne fa Limbažos.

Skohlsmeistexi luhdsami lai par schahm lectahm gruntigaki
behrneem isskahsta un usdohd rehkinimus; zaar to muddina
zilwelam prahdu, woi grībb, woi negrībb. Un prahdu
muddinahrt irr skohlsmeistexi wissulabbais, wissuteizamais
darbs.

Pee ta grahmatu-pahrdeweja **G. A. Reyher** Tselgawâ
warr dabbuht:

A B Z. Behrnu preeks jeb masa, masa grahmatina, janr ko behrni
weegli, ahtri un skaidri warr eemahzitees laffih. 10 kap.

Adolphi, W. Pamahischanas mohderehm, kâ pee lohpü-kohpscha-
nas buh turretees. 60 kap.

Garriga pehru rohta jeb tahs teizamas kristigas feewischku kahrtas
Deewa un labbu likkumu mihsotajas wissu-dahrgais meefas un dweh-
feles glihtums, pastahwedams eekfch islaaffitahm Deewa luhgscha-
nahm, Deewa rakstu gabbalineem, atskannahm, un dauds jaufahm
lihds schim nedrikketahm dseefmahm astonâs sawadâs wirknes jeb no-
dallâs fanemts un Wahzu wallodâ papreelfch farakstihts no Johann
Eundius. Jauna driike. 90 kap.

Josapats, Indias Lehnina dehls. Stahsts no wezzeem kristigeem lai-
keem no jauna stahstihts no Genowewas un leeldeenas pautu stahstu
farakstiitaja. Latweefchu wallodâ pahrzelts no Wolgunes skohl-
meistera J. F. Kahnberg. 25 kap.

Kakting, Kristaps. Swehtas pateesibas leezieneeks us spreddiku wihi.
Par wisseem swehtdeenu un svehtu ewangeliuumem un zittahm
svehtu rakstu weetahm farakstihts. 1 rub.

— — Pamahzidami wahrdi ar ko wezzaki saweem behrneem usdohd
svehtus rakstus. 12 kap.

Kontorbandneka sehus, stahsts Wahzeefchu jaunekleem par derrigu
laika kawelli farakstihts no Franz Hoffmann, taggad Lat-
weefchu wallodâ pahrzelts. Ar weenu ar pehrweem ispuschktu bildi.
40 kap.

Lihku-spreddiki u3 behrehm laffami. Apgahdati no zitteem Kursem-
mes mahzitajeem un taggad pahrraudsiti, wairoti un tresho reisi
drifketi. Ar Kristus bildi. 60 kap.

Mahzibas grahmata sawahm mahzitahm Latweefchu behrnu-faneh-
mejahm par peemianu farakstiita no T. v. Dietrich. Ar 3 bilshu-
lappahm. 1 rub.

Pahrwaizashanas grahmatina jeb mahzibas grahmatas peelik-
kums. Latweefchu behrnu-fanehmejahm farakstiita no T. v. Dietrich.
40 kap.

Skohlas grahmatina, fur 100 ihf stahstini ar jaufahm mahzibahm
atrohnnami; ar kam ne kahds laika kawellis, bet dauds svehtibas
warr mantotees. Latweefchu wallodâ pahrtulkota no Blankenfeldes
skohlmeistera J. Kahnberg. 15 kap.

Wahzu wallodas wahrdi grahmata, farakstiita preelfch tem Lat-
weefcheem, kas gribb mahzitees skaidri sapraast, runnaht un rafkiht
to wahzu wallodu. 25 kap.

S i n n a

pahy

jaunahm un wezzahm grahamatahm

kas dabbujamas

Jelgawâ pee J. W. Steffenhagen un
dehla, kâ arri pee wisseem grahamatu = pahrde-
wejeem Jelgawâ, Nihgâ un Leepajâ.Baumbach, Appihnu wihte. No wahzu wallodas
pahrtulkohts. Gefeet. 15 kap. f.Brasche, G. S., Kâ Paleijas Zahnis sawu buhschanu
kohvis. Arraja laudim par preefschim farak-
stichts. Gefeet. 75 kap. f.Bruhets frohnis. Stahstisch semneekem no wif-
fahm fahrtahm. Gefeet. 25 kap. f.Clemens, Th., Bernarts Dekmers. Stahsts.
Gefeet. 15 kap. f.Czarnewski, Gudra mahzifhana wisseem fainmeec-
keem un mohderehm par labbu, kâ wixneem waijag
zuhkas baerrot, un eefsch flinnibahm kohpt un
prabtigi dseedinah. Gefeet. 10 kap. f.Dseeßmu wainaks, mihsleem Latweeschu jaunekem
un behrneem wihts par jaunu preeku.
Gefeet. 30 kap. f.Elwerfeld, D. K., No Gohwju-Lohpeem, kâ tohs
buhs aufsinah, kohpt un flinnibâs dseedinah.
Gefeet. 35 kap. f.Fuchs, Ch. J., Sanne, jeb mahnu tizzibas angli un
gals. Gefeet. 30 kap. f.Girgensohn, Septimi gawemu-spreddiki pahr Pestitaja
septit pehdigeme wahydem. Gefeet. 25 kap. f.Hugenberger, K., Derrigs laika-kawellis. Latwee-
schein par labbu farakstichts. Pirma un ohtra
puffe. Gefeet. 50 kap. f.— — Daschdaschadi rafsti. Gefeet. 5 kap. f.
Juhäas straume. Gefeet. 3 kap. f.Jannowsky, M., Trizzis un Ruhverts. Wehrâ
leekams un pateefigs stahsts. Gefeet. 3 kap. f.— — Mantas-razzeji. Stahsts par mahzibû iffstram.
Gefeet. 3 kap. f.— — Jesus Kristus tas weenigais patwehrums preefsch
tahs nahlamas Deewa dusmibas. Gefeet. 3 kap. f.

Kreetna kutschera ammats pee firgeem.

Geseet. 5 kap. f.

Kristiga Mahjas-grahmata. Latweeschu Luttera draudses Wezzeem un Jaumeem par tizzibas kohschamu dawahhta. Geseet. 40 kap. f.

Kursem mes mescha-liskumi,zik Latweescheem no teem sannaht waijaga. Geseet. 50 kap. f.

Launiz, Dr. Kr. Wr., No briwestibas un winnas eezelshanas Kursemme. Wisseem gohdigeem Kursem mes arrajeem par pamahzischamu un waijadfigu sunnu. Geseet. 15 kap. f.

Launiz, Dr. Kr. Wr., Tizzibas-apleeziba, ne-uswar-rejamam un wissaugstam Keiseram Kahrlam tam peektam nodohta, Leelkunga-fa-eeschana Augsburga 1530. Geseet. 25 kap. f.

Launiz, Dr. Kr. Wr., Tizzibas-apleeziba, ne-uswar-rejamam un wissaugstam Keisaram Kahrlam tam peektam nodohta, Leelkunga-faeeschana Augsburga 1530. Geseet. 25 kap. f.

Launiz, Dr. Kr. Wr., Stahsti no Kreenu-tautas un walsts. Latweeschu sloblahm par labbu, un arri jauskas laffishanas pehz, farakstitti. Geseet. 35 kap. f.

Leijas-zzeema mahzitajs un winna draungs pee basniztefas. Janks stahsts, tautas brahleem par laika-kawekli un mahzibu is Wahzu wallodas no C. Stahlberg. Geseet. 15 kap. f.

Lepewitfch, C. O., Padohma deweis semmes koh-pejeem, jeb selta graudi firdsmihleem arrajeem fazrahti par prahta zillashanu un laizigas labklaahshanas wairofchanu. Geseet. 90 kap. f.

Lihku fprediki us behrehm laffami. Apgahdati no zitteem Kursemnes mahzitajeem, un taggad pahrraudsti, wairoti un ohtru reisi drifketi. Geseet. 60 kap. f.

Lundberg, C. J. Pehteris, jauns weentulis. Jauni stahsti Latweeschu behrneem par labbu farakstitti. Geseet. 20 kap. f.

— — — Kä Indrikkis no Ohsolakalna pee Deewa atsikh shanas nahzis. Stahsti Latweeschu behrneem par labbu. Geseet. 20 kap. f.

— — — Daschadu wezzu un jaunu rafstu krahjums, kurwarr atrast singes, passakas, mibblas, mahzibas, dseefmas un stahstus. Geseet. 20 kap. f.

Mahju-dakters, jeb Jauna weffelibaas grahamata.
Jhsa pamahzischana ka warr isglahbtees no daschadahn flimnibahm un fahpiqabm kaitehm, kad ihstena daftera valihgu ne warr afneegt. Scho grahamatu wahzifki farafstijis R. Bursy, Kursemmes dakteru-teefas wezzakajs, un Latweescheem pahrtulkojis R. Schulz, Helgawas latweeschu pilata-mahzitajs.

Gefeet. 15 kap. f.

Mahju-fwehtiba, jeb: fwehtas mahzibas par krisigu mahju-buhfchanu, fo tas wezs Deewa kalys Krischjahnis Skrihver Wahzu wallodâ farafstijis, un fo schinni grahamatina falizzis, J. W. Sieffers, Saukas un Elsfchnu mahzitajs. Gefeet. 30 kap. f.

No ta weenumehr apkahrt maldidama jeb muhschiga schihda. Gefeet. 3 kap. f.

Pawahrugrahmata. Wahla eefeet. 1 rub. 10 kap. f. Preeffchraksti, Latweeschu wallodâ, derrigi fkoohlahn un arri ja kas gribb pats no fewis, jeb us faru rohku mahzitees labbi rastift. 30 kap. f.

Schönberg, E. J., un M. Vieting, Kabbatas-grahmatina ar dauds lustigahm singehm. Pirma dalla. Gefeet. 20 kap. f.

— Jauns preeks Laffitajeem, jeb: Stahsti un dseefmas par prahta zillafchanu un derrigu laika kawelli. Gefeet. 10 kap. f.

Schulz, Jahnim Guttenbergam par gohdu un par peeminuu. Gefeet. 10 kap. f.

Schulz, R., Pantenius dsibwofchana. Gefeet. 10 kap. f. — Kursemmes Sahstu-grahmata jeb tahdu leetu isteikschana, kas wehrâ leekamas, un Kursemme notifikuschas, no wezzeem laikeem lihds muhsu deenahm. Gefeet. 45 kap. f.

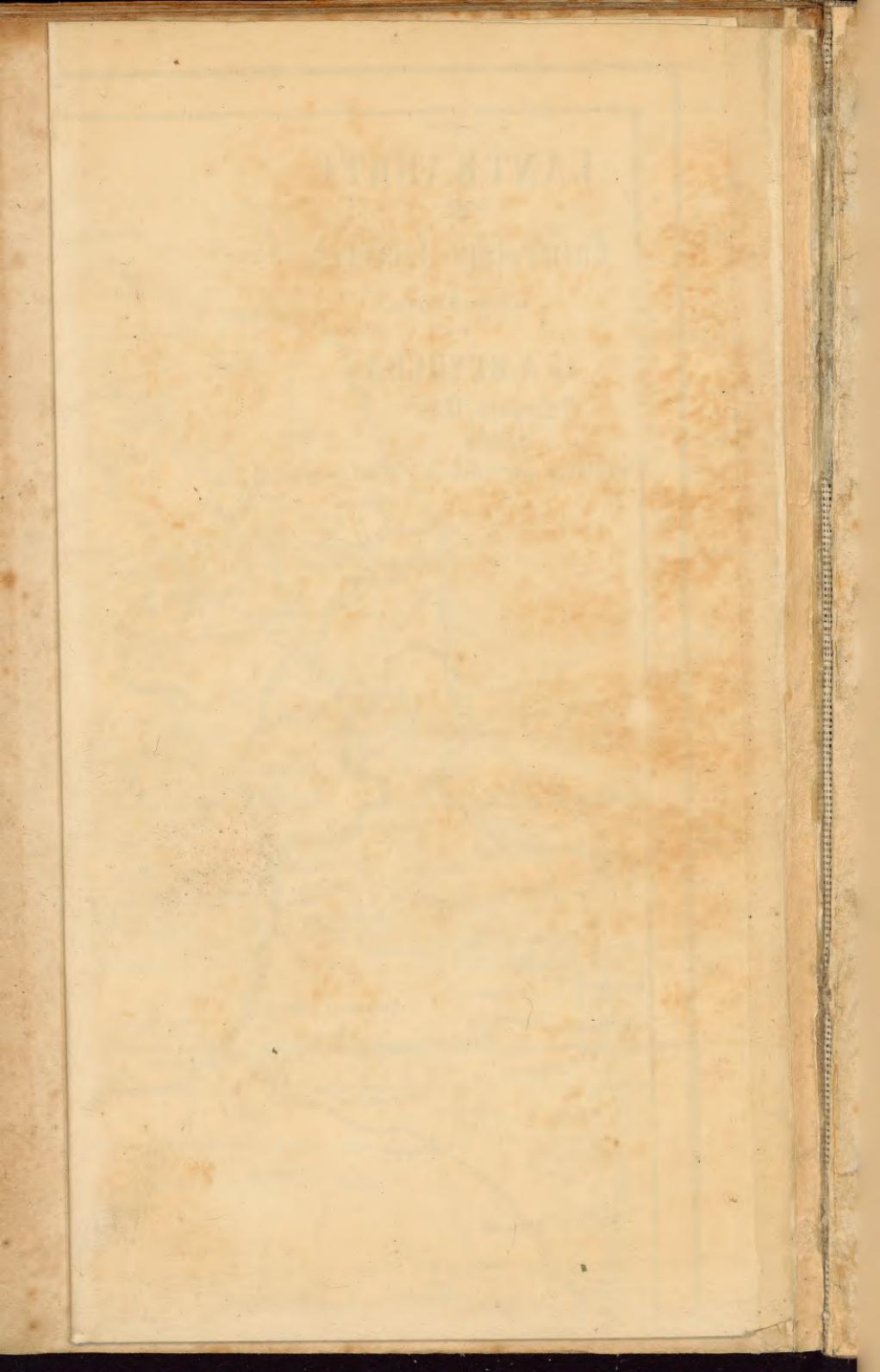
Ta behgschana. Gefeet. 3 kap. f.

Stender, G. W., Auglas gudribas grahamata, no pasaules un dabbas; taggad no jauna pahruhota un wairota no ta jauna Stendera. Gefeet. 70 kap. f.

— Pasalkas un stahsti, teem Latweescheem par islusteschanu un gudru mahzibu farafstitti. Gefeet. 70 kap. f.

— Singu lustes. 1. un 2. dalla. Gefeet. 30 kap. f.

— Dseefmas, stahstu-dseefmas, Pasalkas rc. Teem Latweescheem par islusteschanu un prahta peeangschana. Gefeet. 40 kap. f.

[5 -]

LATVIJAS NACIONALĀ BIBLIOTEKA

0303048853

